GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

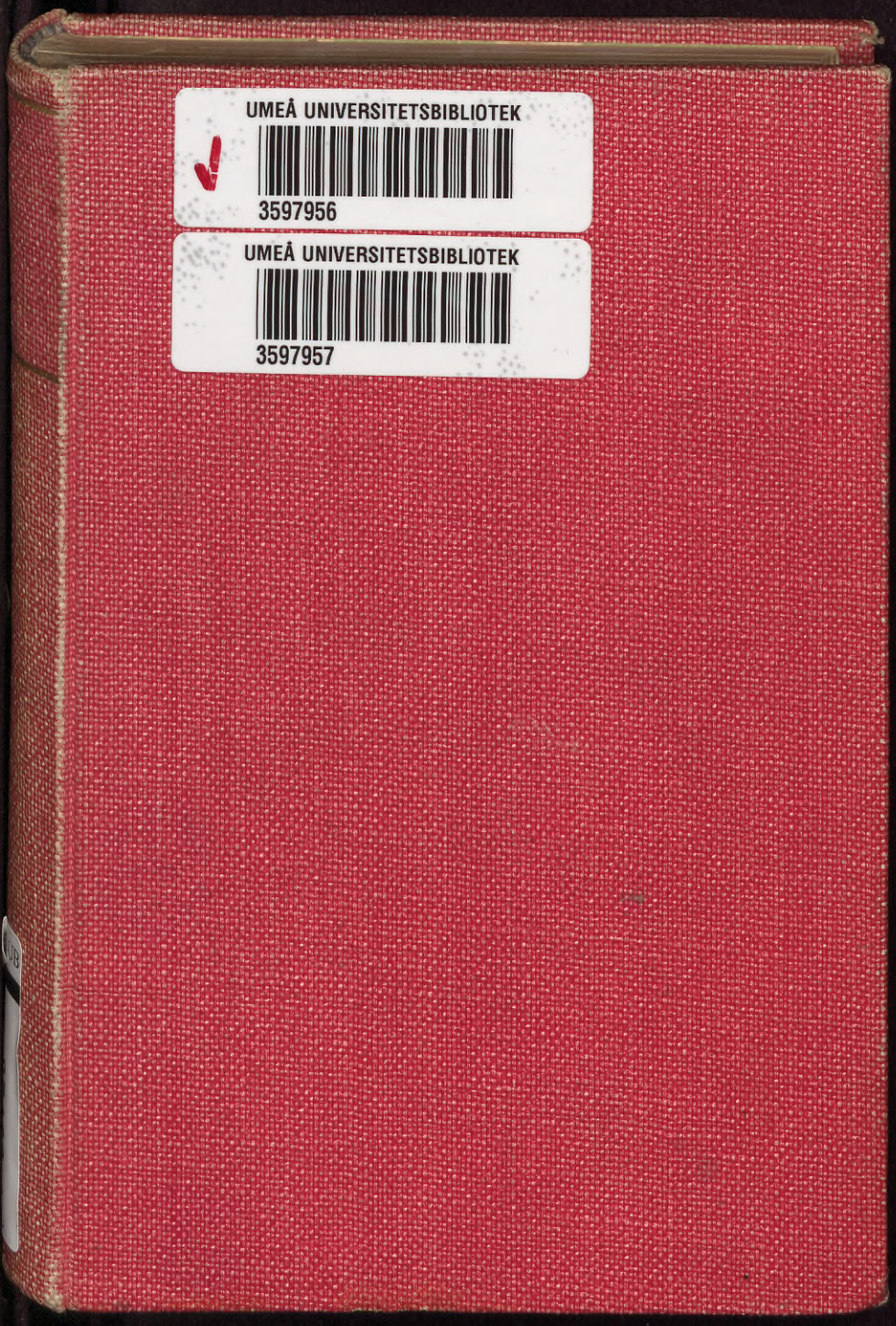
UMEÅ UNIVERSITETSBIBLIOTEK
3597956
UMEÅ UNIVERSITETSBIBLIOTEK
3597957

Umeå
Universitetsbibliotek

87163 :1-2

Folke Isakssons
boksamling

AUGUST STRINDBERG.

LIKT OCH OLIKT.

ANDRA HÄFTET.

Innehåll:

Lifsglädjen.
Kulturarbetets öfverskattning.
Nationalitet och Svenskhet.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1884.

LIFSGLÄDJEN.

Hvem har icke känt behaget af att, väl utkommen på sommarnöjet, få lägga af löskragen, som hindrar blodomloppet i hufvudet och ger så trånga tankar, att få utbyta den snäft skurna lifrocken mot en kavaj, att få sticka fötterna i ett par tofflor eller sjöstöflar! Hvem har icke känt behaget af att från en société, der tanken arbetat på att finna ord, som icke säga hvad man menar, få gå ner på kaféet och bland personer af samma åskådningar få nämna hvarje sak vid dess namn, att få vara naturlig, att med ett ord få vara rå!

Det vill stundom synas som om menniskorna tröttnat på att vara uppspetade och gå och spela roler som äro dem motbjudande; det vill stundom synas som om kulturmenniskan i ett enda tag af trötthet kastade af hela uppfostrans maskering och kostymering och

njöt af att få vara sig sjelf; då tystna de stora orden och löjet lyser vänligt eller föraktfullt öfver hela striden och vi le alla åt oss sjelfva, att vi kunna taga en sak så allvarsamt, då hela sammelsuriet icke är värdt ett så stort offer som en dålig middagssömn.

Efter långa tidehvarf af frivillig eller ofrivillig lögn, af förkonstling i seder och språk, vaknar stundom ett sådant allmänt behof af brutalitet, en yrvaken lusta att få rifva af sig kläderna och gå naken, att blotta det otillbörliga, att nalkas det frånstötande, att få vara ett lyckligt och muntert djur. Behofvet har nog funnits förut, men det tog sig icke uttryck i annat än i det enskilda samtalet eller brefvet, och efterverlden får stundom endast reda på det i en efterlemnad handskrift antingen den utges eller icke! Med hvilken fasa lästes icke Tegnérs bref af vissa personer, som hellre ville ha en gud än en menniska. Att Sverige fick en ny Tegnér och, tänk! enligt andras mening större än den som syntes i de Valda skrifterna, hvilka började bli föråldrade, derför att de icke voro nog menskliga, det var en lycka för Tegnérs minne, ty det uppvuxna slägtet fordrade mensklighet framför allt!

Den som läst Luthers stridsskrifter skall finna med hvilken vällust han begagnar de råaste ord tyska språket egde, efter att ha uttömt hela sitt förråd af latinska fraser. Den

som sett Teniers taflor, skall fråga sig om detta är skönhet, om detta är konst? Och han skall först förstå Teniers och njuta af hans nuditeter, när han sett sig mätt på Rubens gudar och gudinnor!

Frankrike hade under sin sista kejsartid, hvilken sjelf var ett brott emot naturen, ett enda kolossalt hyckleri, lärt sig att hyckla till en otrolig grad! Liderligheten fans nog och serverades i en halfklädd form hos Offenbachs librettförfattare, och romanförfattare sådana som Bélot, men den stötte icke, ty den begagnade icke de råa orden, men den retade i dess ställe desto mer. När så kejsardömet ramlade och det icke vidare fans någon att »göra sig till för», då föll masken och menniskan visade sitt satyransigte! Men det hade äfven inträffat något emellan, som förberedde sinnena Vise män hade upptäckt, att menniskan var ett djur, och tillika öfvertygat verlden, att det icke var någon skam att vara ett sådant, då ju skaparen drog försorg om att icke den minsta sparf föll till jorden utan hans vilja. Då kom Zola, först sakta och, vi måste erkänna det, vackert, i sin Fortune des Rougons. Ännu söker han, och strider med gamla fördomar. Så bryter han ut och säger saken sådan den var! Då ryste kulturmenniskan, ty hon kände igen sig och hon måste erkänna, att hon icke var annat än ett utklädt djur. Så talade ungher-

rarne när de voro för sig sjelfva, så hviskade de unga damerna när ingen hörde dem! Blygsamhetskänslan grep som vanligt till lögnen, och formeln för motståndarnes bevisning blef den kända: »jag förnekar faktum». Så kommo de som gjort mest ondt i verlden, de dumma, hvilka hade skaffat sig auktorisation på att de voro upplysta! Som de bara kunde tänka med en half hjerna, så sågo de numera bara smuts! De hade glömt den herrliga La Faute de l'Abbé Mouret, ett kolossalt skaldestycke, de hade blundat för den fina och gripande Conquête de Plassans, som kan läsas af ett barn. Man sade, som vanligt: men lifvet är icke bara svart och smuts, hvarför bara draga fram den sidan! Det var ju en kapital lögn, ty Zolas roman heter Les Rougon-Macquart och i densamma finnes allt vackert (jemför Au Bonheur des Dames) och allt fult som lifvet ger. Och denna skildring skulle ha varit osann, om det fula fattats! Underligt är emellertid att nästan alla de gamla stötas af Zola och alla unga dragas till honom. Jag har aldrig funnit något retande i hans vidriga skildringar. Kanske de gamle äro annorlunda skapade än vi unga! Men så kommo imitatörerna och så var olyckan framme: Herrar Guy de Maupassant och Huysman m. fl. För dem synes menniskolifvet verkligen bara röra sig om könens umgänge! Allt annat har ingen betydelse för dem! Och ändå,

Zola, som berör alla frågor och har könsfrågan som detalj, blir icke omtyckt af de gamle, men hans imitatörer bli det, ty de förstå att reta! Man kunde verkligen tro, att omdömet slutligen hvilar ytterst på passionen! Eller är det ett medgifvande åt rigtningen, oaktadt stoltheten förbjuder en att gifva Zola rätt? Eller är det medelmåttans offer åt medelmåttan? Må vara huru som helst! Zola anses vara den som tagit bort alla illusioner för ungdomen och derigenom beröfvat dem lefnadsglädjen! Lefnadsglädjen är ett nytt ord som börjar spöka i alla språk! Och mot ungdomen riktas oftast den förebråelsen, att den icke är glad mer! Jag som står emellan de båda partierna, ty de uppträda numera som partier, de gamla och de unga, kan kanske yttra mig något om den saken! Nog tyckte jag menniskorna voro gladare i min ungdom, men det kan bero på att jag börjar åldras och att allvarliga strider gjort min mannaålder mindre glad; men jag tror också att menniskorna verkligen roade sig mer i min ungdom, oaktadt jag sjelf icke hade någon öfverdrifvet glad ungdom! Man dansade till exempel, utan att anse sig vara på en boskapsmarknad, der honor utbjödos, man sjöng, utan att tänka så mycket på hvad man sjöng, man lekte lekar, gamla och unga, mest pantlekar, som då voro oskyldiga, men nu skulle anses liderliga, man gjorde utflykter i det gröna

med matkorgen och guitarren, till och med i embetsmäns kretsar, der man nu skall ha en vagn till Hasselbacken. Man gick och lade sig tidigt på qvällarne i stället för att sitta regelbundet på krogen, den stora musik-krogen som nu lockar ungdomen, och man steg upp uthvilad och med goda krafter! Man hade då ordenssällskaper i stället för diskussionsklubbar, och man gick på teatern för att ha roligt i stället för att få föreläsningar!

I höstas i Paris kom jag att på Théâtre Français få se Le monde ou l'on s'ennuie. Jag hade icke varit på den teatern sedan 1876, då jag såg en förfärlig tragedi vid namn Rome vaincue, der dramatik och skådespelarkonst visade sig på höjden af onatur, som gränsade till det löjliga. Det fans dock en skådespelerska, som då stack af mot alla de andra och midt i eländet gaf ett svagt hopp om något bättre. Det var Sarah Bernhardt. Hon spelade en blind moder och hon spelade med en sanning som krossade. Det var naturens återvändande! Så sitter jag nu här igen efter sju år och ser Paillerons farce på Théâtre Français. En farce der man skrattar åt tragedien! Hvad har då händt? Menniskorna ha vaknat! Först stöttes jag af den unge hjeltens moralkaka till det unga Frankrike, der han hyflar dem, derför att de icke vilja skratta längre, utan hellre läsa filosofi och vara allvarliga! Han hackar på

sina landsmän, derför att de äro allvarliga efter en riksolycka som 1870—71, hvilken endast vållades af att nationen skrattat för mycket förut! Nåväl! Så dragas de fram alla som läsa sanskrit och kinesiska, och de gisslas. Det kunde vår hjelte ha rätt i, ty det gagnar icke att läsa kinesiska, när verldens öden skrifvas på engelska och tyska! Men kinesiskan är ett symptom; det är ett opiat, som den tillgriper, hvilken icke har mod att se nutidsarbetet på en säker undergång. Men det förstod icke författaren. Och när han på samma Théâtre Français gör ett stort narr af tragedin, då var jag med och såg, att tiden har vunnit en stor seger! Tragedin är död! Gudarne äro döda, men Pan lefver! Naturen firar sin återuppståndelse — och realismen, den fulingen, går till himlen!

Så drager han fram ungdomens begär att analysera, plocka sönder allting, se efter hur det ser ut inuti; och der var jag med honom ett stycke på väg, ty, analys i all ära, men det fins något som kallas reflexionssjuka också! Och det är den ungdomen lider af! Naturens stora oändliga krafter, som yttrasig i passionerna, dem analyserar man sig icke ifrån, men man kan hindra deras stora, välgörande spel! Reflexionen hindrar handlingskraften, föder tvifvel och ger förtviflan. Derför är en del af den uppväxande ungdomen

utan kraft, utan tro, utan mod. Den vågar icke slå till af fruktan för att begå ett misstag (som kan ändras), den tar skäl der den skulle vara oböjlig och den blir genom försigtigheten öfverklok. Och framför allt den får tråkigt.

Jag kan icke neka till att den gamla gummans temligen oklyftiga anmärkningar tilltalade mig understundom ganska lifligt. «Så var det icke i min ungdom» är visserligen icke något argument för, att det som nu är icke är berättigadt, men nutidsmannen, som vet att vi äro djur, skall icke glömma, att djuren äro glada oaktadt de slåss skarpt för tillvaron, och att leka är en god sak som icke en gång Gudar ha försmått. Spencer sjelf, den stora utilisten, har nyss predikat att menniskorna roa sig för litet, och han har haft mod förkunna för de unga utilisterna att glädjen är nyttig.

En del af vår ungdom har tillgripit sport och gymnastik, men man blir icke glad af excercisreglementen, och det offentliga uppträdandet ger en eggelse, som den besegrade åtminstone icke blir munter af.

Men vi skola se efter om de gamle äro i sjelfva verket så glada, och om icke tungsinthet är en hela slägtets sjukdom, orsakad af att vi ha varit för mycket glada förut och att ångerns dagar sedan kommit. Det fins något som ligger tungt öfver menniskan och gör henne olycklig, i hvilken ställning hon än må

befinna sig, och det hjelper icke att hon söker skratta aldrig så mycket. Pietisterna tro sig ha funnit det i synden, jag tror mig ha funnit det annorstädes. Man har upptäckt kroppsliga yrkessjukdomar i våra dagar, och man börjar spana efter de andliga. Det fins en kroppslig kultursjukdom, som i våra dagar börjar sticka upp i litteraturen. Jag har hittat den i Spencer och senast i Daudets Evangéliste. Det är hjernanemi, eller blodbrist i hjernan på grund af öfveransträngning. Många fall har jag hört omtalas hemma i Sverige, der personer med intellektuel sysselsättning stupat rent af. Andra hafva drabbats af sömnlöshet, hjernförslappning, melankoli, så att de måst nedlägga sin syssla för att stanna på ett sjukhus eller söka en ny sysselsättning.

Hvad betyder morfinsprutan? Hvad dryckenskapen och dess följder nykterheten och läseriet. Läseriet är en radikal metod, ty den vänder ryggen åt alltsammans och spanar mot himlen, och det må den göra, ty det fordras ett förfärligt långvarigt och mödosamt arbete till att reda ut en så trasslig härfva som samhället, och der hjelper inte att bara blåsa på den. Och de som taga befattning med den frågan och få ögonen öppna, de förlora snart all glädje, ty de kunna icke mer andas den qväfvande luften och icke se de på långa håll hopp om ett bättre. Vår ungdom, som nu tyckes

ha vaknat, kan icke känna sig glad, då den ser sig född i en kongregation, der det nyttiga är ringaktadt, det onyttiga dyrkadt, der förnuft anses vara själssjukdom och oförnuftet prisas som snille. Den som fått upp ögonen och insett, att han befinner sig i en falsk ställning, der han antingen måste hyckla bifall till galenskapen, vörda det fåniga och sätta sin heder på spel, eller också gå under, den kan icke känna lifsglädjen. Den som vet, att sanningens enkla ord förbises och ändock vill gagna, den måste nedlåta sig till flärd, ty för honom fins endast ett, och det är att hans röst blir hörd*.

Kampen för tillvaron, för maten och ungarne har blifvit bittrare än förut, ty dels ha menskorna förökat sig, så att brödet är knappare, dels ha de lägre samhällsklasserna ökat sina fordringar, så att allting blir dyrare. Det är ett motiv! Men det fins en annan kamp, som i kultursamhället blifvit blodigare än eljes, det är kampen om det sociala anseendet. Socialt anseende är börd, ryktbarhet är pengar, titlar äro pengar, men allt tillsammans utgör hvad menskorna kalla lycka. I Schweiz har jag träffat de jemförelsevis lyckligaste menniskorna, ty de hade nästan alla samma sociala anseende;

* Ett försök jag nyligen gjorde att tala några allvarligt menta ord i en tidning, aflopp så, att jag derför åtnjöt mindre «anseende», än den gång jag nedlät mig att gyckla med allvarliga ting! Jag skall minnas det!

inga utmärkelser som sporrade till en hetsjagt, inga stora rikedomar som kränkte rättskänslan (väckte afunden). Jag var i en aftoncirkel, som roade sig vid bara vin och bakelser från klockan 8 på qvällen till 2 på morgonen med lekar, dans och sång; och jag kan icke säga om jag var bland fattiga eller rika, förnäma eller ringa. Jag har aldrig sett en så okufvad, glad, frimodig ungdom och ett så hjertligt otvunget sätt bland alla.*

Jagten efter anseende har två ändamål: äran och penningen, men äran är det första. Hvad äran är, det har Falstaff förträffligt sagt: ett ord! Det är en fiktion, men en ohygglig sådan. Man sträfvar efter beröm af personer som man föraktar, och afundas. Dit har kulturen fört oss på sina vansinniga vägar. Det är för att icke vara sämre än andra, som en familj med 2,000 kronors inkomster köper på afbetalning ett piano för 700 kronor, som skall svältas ihop, för att sedan ungdomen skall pina föräldrarne och sig sjelfva med skalor och öfningar i kanske tio, tjugo år. Och derför skall ungdomen lära sig noterna, gråta öfver Kalkbrenners etyder, gnatas af en lärare med förstörda nerver, sitta inne med baklexor i stället för att leka, och slutligen komma i en barnkammare eller ett kök,

* Att missnöje finnes i hela verlden och äfven i Schweiz har jag i en föregående uppsats visat, dermed antydande att missförhållanden finnas som icke kunna afhjelpas med en republik. Pretentionerna hafva sålunda stigit!

under det att pianot tjenar som bord för hattar och andra ömtåliga saker. I min ungdom, som den gamla gumman sa', köpte man en guitarr för 10 kronor, och efter den dansade man, och efter den sjöng man glada och ledsna visor, och den var med ute i gröngräset och på roddarbåtar, och att spela en vals eller ett ackompagnement, det lärde man sig på lediga stunder! Då var glädjen billig och den var ännu en lek, icke ett yrke eller en vetenskap, som skulle eröfras med tårar och förstörda nerver! O, du gamla guitarr, kanske du ännu kan bli ung igen! Kanske våra Bellmanssångare, som sitta med ryggen åt sina åhörare och hamra ihjel dikten, skulle komma att vända sig rätt igen, och man fick se deras glada ansigten lutade öfver den klassiska «kaffebrännaren», som icke behöfver stämmas af en stämmare som aldrig råkas hemma, och som aldrig öfverröstar sångaren. Kanske våra öron slutligen bli så förstörda af gratismusiken och fortepianot, att sundhetspolisen kommer att förbjuda dem och att läkarne slutligen ordinera guitarr!

Eröfrandet af det sociala anseendet har haft lyxen i sitt följe, och det är icke för att skaffa bröd kulturmenniskan stupar, utan för att skaffa lyx. Huru mycken lyx ingår ej i uppfostran, som gnager af sjelfva roten till lifskraften. I min ungdom lästes 3 lefvande och 2 döda språk i skolan, då ett lefvande kunnat vara nog, ty huru många komma i lifvet i tillfälle

att ens begagna ett främmande språk. Och på hvad sätt lärdes dessa? Jo, enkom på det «vetenskapliga» sätt, att man efter tio års studium af franska språket icke kunde meddela sig om de enklaste saker med en fransman, hvilket ju dock är meningen med språket. Jag förbigår med tystnad för denna gång latinet och grekiskan, ty de utgöra för sig tillräckligt ämne till satirer. Och matematik sedan! Jag läste sex böcker Euklides, trigonometri, stereometri, logaritmer och serier, och vid 35 års ålder kan jag bedyra, att i min praktik jag aldrig behöft använda mer än Regula de tri och Kedjeräkning och med det har jag redt mig bra. Min köksa, som icke kan regula de tri och inte vet hvad bråk är, kan ändock räkna ut hvad $2^1/_2$ ort kostar när skålpundet kostar $57^1/_2$ öre! Om vi söka orsaken hvarför barnen skickas i skolan, så är det ju icke för att förvärfva nyttiga kunskaper, utan för att de skola bli' så goda (det vill säga så dåliga) som de andra. Demokratien är ett samhällets försök att hålla klasserna i jemvigt, påminnande om lagen för vätskors jemvigt. När frökenreformen infördes i Sverige ströks strecket mellan frälse och ofrälse qvinnor. Det var en stor reform! Men jemvigten var störd och nu döko jungfrurna upp och ärfde mamsellstiteln. Det var ju alldeles rätt, och det fins ingen anledning, hvarför en tjenare skall kallas du eller vid förnamn. Men, med den upphöjelsen i stånd, ökades tjenarnes fordringar på lyx och dermed kommo

anspråken på lika kost med husbönderna och lika klädedrägt, följaktligen högre lön, och dermed husböndernas klagomål på «dåligt» tjenstefolk. Tjenarne hade rätt! Men nu ökades också husböndernas utgifter, icke minst derför, att de unga fröknarne skulle spela piano och kammas i håret, men inkomsterna ökades icke, och deraf uppstod nöd och jemmer, som slutade med att man måste bedja bönderna om hjelp, och man fick dyrtidstillägg, — åt embetsmännen, de andra, köpmän och borgare de togo sig sådant. Men då stego prisen på alla varor och dyrtidstilläggen gingo åt till prisstegringen. Följaktligen uppstod balans och man måste låna eller arbeta mera, och man gjorde begge delarne. Och derför är man öfveransträngd, går med rep om halsen och ligger en vacker dag i sängen.

Det ligger nu i mannens natur en viss benägenhet att vilja ha hustru och något senare äfven barn. Ungkarlen, som har fullt upp att göra med att försörja sig, förälskar sig, gifter sig. Då skall han i vanliga fall börja försörja tre, ty med giftas följer en tjenare, det vill säga han måste arbeta tre gånger så mycket som förut. Detta går ännu an, ty han kan verkligen arbeta mer än förr, då han som gift förer ett ordnadt lif och icke behöfver söka enfaldiga nöjen ute. Men om ett eller annat år har han barn, och då får han försörja fem, ty med barn följer barnflicka och barnkammare. Hur går det att fördubbla sina krafter? Och året derpå sex

o. s. v. Förr då man hade pigor, som åto hvad som helst med fem kronor i månadslön, gick det bättre, men nu när de skola ha lika som husbönderna så går det icke bra! Det sociala anseendet skall uppehållas och inskränkningar få icke komma ifråga! Kan då en man sexdubbla sina krafter? Ja om han vill spränga sig som en häst under sporrarna! Men hvart tog lifsglädjen vägen?

När naturen en gång kommer att rätta dessa missförhållanden, och de lägre klasserna tränga på och jäsa som en vulkanisk grund, då springer alltsammans sönder och då först kan en ny grund läggas! Det går så småningom!

Men om vi hålla oss till närvarande förhållanden, så finna vi äfven andra orsaker till att lifvet blir så mörkt. Hvad ger man menniskan till andligt stöd för lifvet? Kristendom! Men hvilken kristendom? Kristus kunde icke vara så glad af naturen, då han varit nog olycklig få upp ögonenför det bakvända i verlden, och han gick ofta i ensamheten att låta tankar och tvifvel mogna ut. Men han var också med och var glad bland de glada, ty icke kunna vi tro att han gick på bröllop och gästabud för att bland drucknamenniskor dricka och sedan predika nykterhet. De talrika förebråelser han erhöll, för att han tyckte om dåligt sällskap med tullvaktmästare och skökor, visa, att han icke var så noga på umgänget; och vid bröllopet i Kaana vardt

ju ganska skarpt drucket. Att han på söndagen föredrog promenader i naturen under lärorika samtal framför att gå i kyrkan, ådrog ju honom stort klander för att vara verldsligt, icke andligt sinnad! Och Kristus hade nog för afsigt att söka ställa om samhället på förnuftiga grunder, ty han har en hel mängd praktiska förslag, om ock han trött på alltsammans vänder sig från verlden och för att hemta tröst pekar mot himlen. Han var stundom pessimist, som vi skulle kalla det, men han ville icke att menniskan skulle dö ifrån hela verlden, utan endast att hon skulle skilja sig ifrån dess uselhet, äran, guldet, magten! Men hur har man sedan gjort sin Kristus? Icke kan han stå för nutidsmenniskan som något ideal, ty vi sakna hos honom sådana sidor, som kunde göra honom till en jemförelse. Han gick ut ur samhället; hade ingen anställning, ingen fast bostad; var icke gift, hade inga barn. Allt som binder oss vid lifvet fans icke för honom! Hvad lefde han på? skulle en socialist i våra dagar fråga? På kollekter, och när det var som svårast, på smulor från andras bord! Han tog ax af åkern och åt, står det! En sådan tillvaro erkänner icke vårt moderna samhälle och Kristus kan derför icke bli dess ideal!

Pietismens Kristus är pessimist absolut! Verlden är oss endast gifven med all dess ondska för att härda oss mot frestelser. Jag vill nu icke tala om bibeln, som de unga få hemta ur,

ty det gamla testamentet har vackra herdedikter, som icke äro alltför mörka, men också offringshistorier som drypa af blod; det nya testamentet är skrifvet för de bedröfvade, dock icke för att göra den bedröfvade glad, om ock det kan trösta en bedröfvad att se hur svårt man har haft det i alla tider, när man icke velat vara kejsarens vän. Men det fins utom bibeln så kallade andaktsböcker, som dragit de sista pessimistiska konseqvenserna ur kristendomen. En sådan är den vanliga konfirmationsboken Kristi efterföljelse af Thomas a Kempis. Den har endast i det glada Frankrike upplefvat mer än 1,800 upplagor. Detta måste något betyda och mer än annat tala för att hos menniskan måste ligga ett hemligt missnöje med lifvet sådant det ter sig, och att andaktsböcker måste smygläsas af menniskorna, hvilka blygas att visa sin tillfredsställelse med de sköna anordningar lysande förfäder, statsmän, snillen och hjeltar vidtagit.

Jag har icke haft någon vigtigare anledning att läsa Thomas a Kempis på de sista aderton åren, oaktadt jag nog icke varit så alldeles nöjd med min verld. Jag fann nemligen icke hos honom de försök till förklaringar öfver verldens uselhet som Schopenhauer och Hartmann afgifvit. Nu har jag, då jag ville söka roten till den kristna pessimismen, som under namn af läseri i våra dagar gripit omkring sig, först af allt omläst Nya testamentet och sedan Thomas a Kempis, med hvilka båda jag för 20 år sen var intim.

Nu hade jag endast ett litterärt verk för mig, hvars alla förutsättningar jag kände. Jag visste, att Kempis var en munk som lefde och skref på 1300-talet, midt i svarta medeltiden, då alla de brott begingos, på hvilka samhället sedan upptimrades och hvilka brott ligga som lik, hvilka ge stank ifrån sig, så snart man bryter upp en jerndörr, som leder till de hemlighetsfulla hvalfven. Jag gick till verket som till en kemisk analys eller en dissektion. Det är en underfull bok! Det var det intryck den gjorde. Den är icke så tröstlös som Schopenhauer, ehuru lika pessimistisk, ty den vill åtminstone inbilla den olycklige, att det är bättre i en annan verld; men hvad skall den ha för inverkan på ungdomen, det kommande slägtet, som ändtligen tyckes ha beslutat sig för att icke vända högra kinden till när slaget kommer på den venstra, en ungdom, som icke har lust att bli född till verlden för att beskedligt dö undan för dem, som ha lust att lefva! Hur skall man med denna bok kunna väcka mod och kraft att taga itu med det stora arbetet som förestår, då man får veta att alltsammans är elände och icke värdt att ta i. Sådana läror som dessa lär man än i dag in i ungdomen: «Fåfänglighet är att endast se på detta lifvet och icke betänka hvad som komma skall. Fåfänglighet är att älska de ting som med hast förgås, men icke hasta dit, der evig fröjd finnes!»

Och huru mycken sanning måste icke den förtviflade finna, som sett allt försök att upplysa vara fåfängt. Huru frestande för den trötte att hängifva sig åt denna stilla sorg öfver alltings ohjelplighet och fästa sitt hopp på det kommande. Och huru prägtig är icke denna predikan för de som rätten hafva, ty de få ju derigenom grassera i fred, under det att stillsamma, bedröfvade menniskor knoga och släpa för deras skull. Det är en farlig bok!

Hvilket förakt för all slags forskning i det förflutna, der bevisen om det närvarandes brott ligga gömda, finnes icke här predikadt. «En hvar hafver af naturen begär till kunskap; men hvad gagnar kunskap utan gudsfruktan (d. v. s. gillad och censurerad af prestadömet!) Bättre, är i sanning en ödmjuk bonde, som tjenar Gud, än en högfärdig lärd som betraktar stjernornas lopp, men gifver icke akt på sitt eget hjerta!»

Det är ju ett tveeggadt svärd, som med ena eggen sårar vän, med den andra fiende. Ty ofvan anförda språk kan ju vändas både mot lärdomsaristokraten, som med sitt magtspråk jäfvar det sunda förnuftet och mot den fria forskningens kämpe, som icke vill se gudsfruktan lika med tillbedjan af examinerade teologer.

Och detta: «Och huru kan man älska ett lif uppfyldt med så mycken bitterhet, underkastadt så mången farlighet och vedermöda? Huru kan väl det kallas lif, som alstrar så mycken död

och förödelse?» — «Min son, dig är nyttigt att vara okunnig om mången ting, och att anse dig såsom en, hvilken för jorden är död, och för hvilken hela verlden är korsfäst.»

Att munken på trettonhundratalet skulle vända sig med grämelse och vämjelse från verlden kan icke förvåna, men om nutidsmenniskan känner sig frestad att göra det, så är det blott ett uttryck af sorgen öfver att se ett lönlöst arbete på att få det bättre. Vill man derför på allvar, såsom man förebär, få menniskorna att vara mindre sjelfviska och förmå dem att angripa det stora förbättringsverket, då skall man icke göra dem modstulna med sådana läror, utan då skall man visa dem ut på lifvet och lära dem, att om ett misstag eller brott är begånget, det dock kan hjelpas, men om det icke kan hjelpas af oss, är det ändock vår pligt att börja, så att de kommande slägtena finna något undangjordt. Och dermed förjagar man icke lifsglädjen, ty det är vackrare och större att få menskan att göra ett verk, hvars frukter hon icke sjelf får njuta än att narra henne med förespeglade hastiga resultat, som icke infinna sig, utan blott lemna ännu flera krossade illusioner!

Hastiga resultat! Se der ett af vår tids sjukdomsfenomen. Lefva för dagen såsom om verlden ginge sin undergång till mötes, är en tidens lösen och tyder på att odödlighets-

tanken börjar slockna! Det fins ingen artikel som är så efterfrågad hos trädgårdsmästaren som dvergträn. De ge frukt första året, men dö på 10 eller 15 år! De högstammiga bära ej förr än i 6:e eller 8:de året, men de kunna lefva i 200 år! Är icke detta ett symptom lika som skogarnes nedhuggande? De unga, de tro icke på den personliga fortvaron, men de tro på fortvaron i slägtet, och när den tron blifvit lefvande, skola vi se en annan moral än den sjelfviska, som aflar goda gerningar och en tarflig välgörenhet i hopp om en personlig belöning efter detta. Jag har hört en nutidsman, som en afton bröt ett lag och gick hem att sofva derför att — han var familjfar och icke ville ha en sjuklig far åt sjukliga barn. Jag har sett en nutidsman, som lade bort att dricka starka drycker derför att han icke ville föda drinkare till verlden! Är detta icke moral? Men jag såg också många idealister sitta qvar till morgonen och dricka, emedan de ville unna sig lifsglädjen! Och de tro icke att det är lifsglädje att se ett blomstrande slägte växa upp under ens händer, ett slägte som skall få mera glädje af en frisk kropp än vi kunde stjäla oss till vid ett nattligt dryckeslag!

Den verldsåskådning som kallas idealism och som uppfann den lögnen, att allt på jorden var fullkomligt, att tron och hoppet voro nog, men gerningarna öfverflödiga, som predikade

en slapp sybaritism, att det icke var så farligt ställdt med våra orättvisor, att vi voro lika goda kålsupare allihop, att man dock måste lefva, denna åskådning, som var ett hopkok af glad hedendom och mörk kristendom, af rå egoism och teoretiskt missnöje med att rosen hade fått törnen, att fjäriln bara lefde en dag, att solen hade fläckar och att flickan blef gumma, denna verldsåskådning har icke gifvit någon solid lifsglädje, som den påstår, ty den har lärt menniskan att fordra det orimliga, såsom att månen alltid skall vara klar, menniskan alltid ung, könsdriften alltid vid vigör, magen alltid i skick o. s. v. Alla dessa fordringar äro ju enligt sakens natur illusioner och måste ramla. Alla ramlade illusioner medföra sorg! Derför bort med illusionerna! Utgå ifrån att solen slocknar, och du skall bli glad att den lyser ändå, utgå ifrån att vi skola åldras, och vi skola förvåna oss öfver att vi äro så unga! Och vi skola glädja oss! Derför, sätt ner fordringarne på allt, på lyx, på ära, på magt, framför allt på anseende och jag tror lifsglädjen skall komma igen. Återvänd så mycket som möjligt till naturen, gå icke med hopsnörd hals, hopknäppt bröstkorg; vaka icke, när du skall sofva, och drick icke när du skall äta; kasta upp din bädd sjelf och spräng icke ditt hufvud på att hålla en husa som skall ha tio kronor i månaden och ta

provision på kaffebrödet, och skaffa dig icke hjernanemi på att få tråkiga och dyra nöjen; men lek, spring, åk skridskor, slå boll och var ung med de unga. Du skall få en sund kropp och en sund själ, som skall tro på lifvet och med mod gå i kampen, ty kampen skall komma, men den skall icke bli så vresig, så gallbitter; det skall slås friska sår, så att blodet rinner rödt, men der skall icke förgiftas, så att blodet stannar svart och tjockt! Och du skall slåss med glädje, ty din sunda kropp skall ge dig hopp om seger, och om du ligger som en slagtad kalf, skall du ändock känna att det kittlar i venstra sidan och drar i mungipan, ty då har du lifsglädjen i nervändarna, och de hålla ut i det längsta; ja ända fram till den dagen, då vår ande får en ny luft att andas och våra själar få en annan föda, och då ha vi lifsglädjen på fullt allvar, men först då! Jag har läst för mycket af Thomas a Kempis för att få vara med om den, men jag vill ändock arbeta för den, ty jag tror på det kommande slägtet!

KULTURARBETETS ÖFVER-SKATTNING.

Du har varit nog oerfaren, att du i en teaterpjes inlagt en stor inbillad upptäckt, som du tror skall göra människorna stor glädje och stor nytta. Klockan är sju på aftonen och vagnarne stå i en lång rad gatan längs utåt. Salongen är i uppror och skottet har träffat. Det är icke applåder, som tillfalla en aktör eller en aktris, utan det är skrik, som på ett slagfält der sårade tjuta, segrare och besegrade slunga segerrop och förbannelser mot hvarandra. Nu tror du, att du har lyftat en sten från den grund, som bär huset du vill rifva! I morgon slåss tidningarne och i öfvermorgon vet »hela» Sverige — hvad? Jo, att en teaterpjes gått på den och den teatern. Pjesen går femtio gånger och är då beskådad af omkring 30,000 personer, ty många hafva såsom till exempel fribiljetterna, sett om den, dels för dekorationernas, dels för aktrisernas, dels för författarens skull. Den tryckta pjesen

köpes högst af 1,000 personer. Låtom oss nu undersöka hur djupt skottet tog i det gamla pansaret, som tyckes ogenomträngligt. Riket har en folkmängd på 4,565,668 personer. Drag nu ifrån dem, som sett och läst pjesen, så få vi se om det stora talet är mycket förändradt. Så här ser det nu ut: 4,534,668. Det är bara två siffror midt i som ändrats. Skulle du ha sagt, att rikets folkmängd är 4 och en half million i rundt tal, så hade ändock de som *icke sett pjesen* utgjort 4 och en half million (och ändå 34,000 till, just dina åhörare!) Kommer då till att dessa dina åhörare endast voro Stockholmare (på få undantag när), så skall din blygsamhet nödgas erkänna, att du i detta fall endast skrifvit för Stockholms teaterhabituéer, vänner, recensenter och några till! Hur kan du då tro, att du skrifvit för hela landet, och hur mycket mindre för menskligheten? Se nu efter verkningarne af ditt förmenta grundskott! Tidningslarmet tystnar efter åtta dagar. Märker du några spår af din framfart i litteraturen, i lagstiftningen, i allmänna lifvet, i riksförsamlingen? Inte alls! Samma fraser, du hånat och fått menniskor att skratta åt, tryckas och talas om igen; samma lögner, du fått menskor att vämjas vid, upprepas och gå som guldmynt och vördas. Och skulle i bästa fall några Stockholmare ha blifvit väckta, så hvad betyder det! Flertalet, folket, för hvilka dina ord skulle ha varit nya,

de få aldrig höra dem. Arbetaren slutar sitt arbete klockan åtta, tjenaren är icke ledig alls, handlanden stänger icke förr än 9 eller 10, och de fyra millioner bönderna, våra lagstiftare numera, de få aldrig höra talas om att din pjes funnits. Och så tror man, att teatern är en uppfostringsanstalt för folket! Och tror man det icke, så inbillar man lagstiftarne det, eller inbillar dem, att de äro obildade, om de icke tro det.

Men en sak till. Af dem, som sågo din pjes, gingo de flesta för att se på de spelande, några för dekorationerna, några för att de icke vågade icke ha sett det sista teaterevenemanget. Hvilka blefvo öfvertygade? Jo de som trodde förut. Ingen blef omvänd! Skulle man icke kunna tro häraf, att det är omöjligt upplysa menniskorna! De tro endast hvad de veta; och hvars och en tro är en frukt af hans erfarenhet och hans tankar. Det högsta vi kunna göra är att reda några begrepp och väcka de indifferentas egen tankeverksamhet. De som hafva sina åsigter färdiga, släppa dem lika litet ifrån sig som sitt rödaste guld!

Men, invänder man, kan det icke vara nog att ha tändt en gnista hos några? Jo, det får nog bli hvad vi måste nöja oss med, och deraf kunna vi se huru oändligt sakta kulturarbetet går. Res utanför staden ett par milar. Du är en ryktbar författare sedan tio år i hufvud-

staden. Tror du, att en bonde vet dit namn? Icke alls! Alltså icke läst de skrifter du skrifvit enkom för honom. Vet han ditt namn, så har han det genom några smädelser han om det samma läst i en tidning! O, vi författare, som tro att vi skrifva för folket! O, isynnerhet, vi teaterförfattare! Men hvad skulle vi göra der? Vi ha ju tidningarne, som är det enda folket läser, och som säljas på 1,785 postkontor under det vi endast hafva omkring 150 boklådor, och dessa i städerna.

Som de sköna konsterna anses, med stor orätt, såsom kulturens blomma, fins intet så öfverskattadt som dessa. Försök att konstruera fram, hur verlden skulle sett ut om Rafael och Shakespeare aldrig lefvat? Troligen skulle den katolska verlden varit mera protestantisk utan Rafaels förföriska madonnor, hvilka gifvit den kulten ett godt stöd! Troligen skulle icke så många ynglingar ha gått och Hamletiserat bort sin ungdom och mandom, om de icke förgapat sig på Hamlet; troligen skulle Drottning Elisabeth varit i verldens ögon en lågsinnad qvinna i stället för en stor herrskarinna, om icke Shakespeare skrifvit Henrik VIII! Har Falstaff framkallat några nykterhetstendenser? Troligen icke, ty det man hjertligt skrattar åt, det hatar man icke. Men öfverskattningen har antagit ändå vidunderligare former; dels genom eftersägningen af dem som

frukta att anses obildade, dels genom bokskrifning af sysslolösa som gjort vetenskaperi. Gå i Louvre och se Salon Carré, der man uttryckligen tillkännager, att endast verldens största mästerverk i målarkonst äro samlade. Se då att börja med på Philippe de Champaignes döda Kristus! Den som i denna bild kan se mer än ett fult kadaver, den kan också se »kejsarens kläder!» Men den är väl målad? Den är icke det ens! Och om så vore; så blef den ju endast ett väl måladt fult kadaver! Hvar tog då det sköna vägen, som ju skulle vara konstens föremål? Fråga tyskarne! Taine och en nutidsman skulle lemna frågan om det sköna och säga så: »denna tafla visar huru man målade i det katolska reaktionära 1600-talets Frankrike på Champaignes tid, af målare, som hade Champaignes föregående och utveckling!» En utilist skulle inte alls bry sig om Champaigne utan vända ryggen åt kadavret och säga: »Denna afbildning har icke haft det ringaste inflytande på Franska utvecklingen, ty den har hvarken gjort Fransmännen lyckligare eller bättre! Hade målaren deremot i sin bild vetat framställa sanningskämpens öde här på jorden, då hade målningen kunnat tjena som tröst för dem som lida samma öde.»

Skall jag tala om Paolo Veroneses stora Bröllop i Kaana? som inte alls föreställer hvad den ger sig ut för, utan handlar om en fest-

middag i Venedig på 1500-talet, der Kristus på ett obegripligt sätt kommit med! Hvar är komposition, hållning, mening, idé, gode herrar estetici? Det är färg, svaren I!

Det har varit, påstår jag! Och der äro väl tecknade figurer sägen I! Godt! Men det är ju det aldra minsta man begär af en målning, ehuruväl man också kan få se mästerstycken med illa tecknade figurer? Men, hvad mer! Det är ingenting mer! Nej! Det är icke mer änväl målade och tecknade figurer! Se der allt!

Det våldsammaste utbrott af konstöfverskattning är väl Thorvaldsens museum. Hur skulle Danmark sett ut, om den store mannen icke gjor sina vackra variationer på antiken? Skulle Slesvig kanske ännu varit Danskt. Jag tror, att Thorvaldsensdyrkan var ett symptom af det förfall, som alstras af konstdyrkeri, och den pånyttfödelse Danmark nu undergår har det icke att tacka Thorvaldsen för! Icke ett spår! Den lilla nationen behöfde förguda sig i den »Europeiska ryktbarheten» det var allt!

Men det fins äfven andra kulturens triumfer, öfver hvilka menniskan gjort ett fasligt väsen och hvarmed hon tror sig ha stormat himlen. Icke vill jag förringa värdet af läsa och skrifva, men icke tror jag det gör en menniska till ett högre väsen, och vår Svenska högfärd led ett betydligt afbräck, då beväringsynglingarnes färdighet i dessa konster sattes på prof. Jag tror, att man kan

vara en förträfflig familjefar, en duglig medborgare och en skicklig ekonom utan dessa färdigheter; ja man kan ega den själens bildning, som icke böckerna förlänar, och man kan till och med ha takt och smak utan dem. I fyra somrar umgicks jag i skogen, på hafvet, i hans hem och i mitt, med en arrendator, som var den skickligaste jordbrukare, den bästa fiskare och sjöman och i jagtkonst oöfverträfflig; han kände många yrken, såsom smedens, snickarens, och båtbyggarens; förstod veterinärkonst och letade brunnar, m. m. Han var dessutom kommunalman, och åtnjöt stort anseende i sin församling. Alltid hade han något att lära mig. Af honom fick jag reda på jordegendomens gifvande förmåga, skatternas natur, kommunalväsende och landtregering. Att han för mig skulle vara vetenskapsman i jordbruk, fiske och jagt behöfver jag icke säga. Hans uppförande stötte mig aldrig; han var aldrig taktlös vid mitt bord, fast han åt med knif, han sårade mig aldrig. Han hade också talanger; han kunde dansa, berätta historier, sjunga visor, spela något på harmonika och var en utmärkt värd. På fjerde året af vår bekantskap lemnade jag honom ett bref att läsa: Han måste bekänna att han icke kunde läsa skrifvet. Huru kunde han reda sig då i alla lifvets förhållanden, hvilka för honom voro af större mångfald än till exempel embetsmannens som bara kan skrifva? Han begagnade sitt minne och sitt förstånd!

Äro icke då skriftkonstens välsignelser öfverskattade? Och af hvilka har då detta streck mellan bildade och obildade dragits? Jo, naturligtvis af skriftkarlarne. Men skulle icke alla min okunniga väns färdigheter till utkomst i lifvet också kunna dragas som ett streck öfver alla dessa samhällets välsignade skrifverier?

Vi tala om bildning och bildade menniskor! Hvad begär kulturmenniskan af en bildad? Jo, att han skall ha galoscher när han går på visit, och näsduk med mille fleurs; att han skall ha sett sista pjesen, läst sista romanen, sett senaste taflan; att han skall kunna dölja sina tankar under betydelselösa ord, det vill säga föra ett samtal; vidare dansa, spela kort och om möjligt piano, och framför allt visa sig nöjd med allt, som göres af dem, som vilja ha allting ogjordt. Men det blir för långt att upprepa! Det som icke fordras af den bildade, det är förmågan att dra sig fram i lifvet, och vara hederlig! Är icke den så kallade bildningen, kulturen sjelf då något öfverskattad?

Så komma de stora uppfinningarne, som hvar och en helsas med brakande hurrarop i verldens 32 hörn! Den nya tiden brukar i historieböckerna inledas med kompassen, krutet och boktryckerikonsten. Nu kände Asien både kompass och krut förut, men Asien räknas icke med i Europas »Verldshistoria», oaktadt Europa endast är en koloni, förbrytarkoloni kanske från Asien.

Jag upprepar än en gång, att jag anser de stora uppfinningarne vara utmärkta i alla afseenden; men att icke de förändrat verlden så mycket som man påstår eller äro alldeles oumbärliga, det vidhåller jag. Huru långt hade Fenicierna seglat utan kompass? Hade de verkligen sett Ultima Thule, och krånglat sig fram på solen, stjernorna, och landkänningar? Åtminstone vet jag än i dag en socken i Roslagen, der pojkarne bygga briggar och gå med dem till Holland och Frankrike — utan kompass! Inte vill jag derför råda någon att gå öfver till Amerika utan sådant instrument, men sjömän hafva försäkrat, att i tjocka kan man gå rundt med skutan fastän man har kompass! Jag har sjelf varit med att från öppna hafvet gå in i hamnen under snöstorm, då luften var svart. Vi hade tio kronolotsar ombord och fyra (bergade) kompasser, men vi gingo ändå fyra streck förbi hamnen och stannade mellar några stengrund, hvilka visade oss var vi voro. En gammal lots skall alltid mer lita på landkänningar, strömsättningar och båkar än på kompassens missvisningar, så att nog har den uppfinningen sina svaga punkter. Derför är det första sjömannen gör, när han kommer ut till hafs, att ta sitt bestick, det vill säga observera solen; och den lär icke missvisa mera i Nya tidens historia än i den Gamla.

Så ha vi krutet! Det har sin obestridliga förtjenst, att ha afskaffat det gamla nobla krigföringssättet då man slogs massa mot massa. Nu ligger man i skyttgropar eller bakom buskar och sträcker sin fiende till marken under egen betäckning! Det är onekligen mycket vackert. Man spränger också berg med krutet! Hannibal lär ha öfvat bergsprängning i Alperna med eld! Dertill fordrades inga krutqvarnar, men det var enklare.

Der krutbössan absolut ligger efter är såsom jagtredskap vid den lilla jagten. Smällen skrämmer villebrådet och rödskinnen kunna icke nog förbanna Europeerna, som förstört deras jagtmarker, hvilket icke hindrar rödskinnen att med krutbössa bränna på de hvita, hvilka dock icke vilja låta skrämma sig. Men i alla händelser; hur långt går nu en Remington med hagel af den enklaste sorten? En skärkarl lossar aldrig skott på ejder och annan sjöfogel med hagel n:o 9 på längre håll än 50 à 70 fot. En storjägare som Barth, berättar i jägarförbundets tidskrift (3:e häftet 1883) att han icke kunde få död på ripor under 70 fot med n:o 9 (engelska). I samma tidskrifts samma häfte omtalas målskjutning med hagel på 40 yards, omkring 120 fots, afstånd för att utröna skilnaden i styrka mellan svenskt och engelskt krut. Hur långt gick nu medeltidens armborst? Man antager, att den skulle kunna nå fram mellan de torn som

flankerade murlängan, och det bör vara ett godt stycke.

Lubbock anför följande om de icke krutbrukande folkens kast- och slungvapen, hvilket visar att bågen, hvad jagt beträffar, kunde täfla med och öfverträffa hagelbössan. «Den nordamerikanska indianen afskjuter sin pil med sådan kraft, att den genomborrar en häst eller en buffel.» — «Kapten Grey förtäljer oss, att han ofta sett infödingarne i Australien döda en dufva med spjut på trettio stegs (60 fots) afstånd.» — «Om en hottentott, på jagt efter en hare, rådjur eller vildget, kommer på 30 eller 40 fots afstånd från djuret kastar han rackumkäppen, och djuret faller vanligen alldeles genomborradt af vapnet.» — «Brasilianska indianer döda sköldpaddor med båge och pilar, men om de sigtade rakt på djuret, skulle pilen glida af det hårda skalet, derför skjuta de i luften, så att pilen faller lodrätt ned på skalet, som den då förmår genomtränga.»

Patagonierna träffa vildbrådet på 120 fots afstånd med sin bolas, bestående af två stenar förenade med ett 9 till 12 fot långt rep. Hvad skola vi säga om Australiens Boomerang, en krokig käpp, vanligen afrundad på ena sidan och platt på den andra, omkring tre fot lång och två tum bred samt tre fjerdedels tum tjock, hvilken har den sagolika egenskapen att återvända till slungaren

efter att ha träffat målet. Eller ändå bättre, samma lysande nations kastspjut, som slungades med en käpp. Cook säger «att på ett afstånd af 150 fot voro dessa indianer säkrare om målet, än vi kunde vara med en vanlig bössa.» Det vore ju något att tänka på! 150 fot med ett vapen, som icke smäller och som icke kostar något!

Måhända ett godt armborst på sin tid öfverträffade den dåliga och i fyrtio tempi laddade muskedundern? Hvem vet? Länge behöllos bågarne sedan krutbössan redan var i gång och motståndet mot nyheten var ganska långvarigt!

Saken har, som man ser, sina sidor!

Hvem vill tala ondt om boktryckerikon. sten? Ingen förmodar jag, men det är här endast fråga om dess öfverskattade verkningar Att mera lögn spridts genom tryckpressen än sanning, det vågar man påstå, ty uppfinningen togs genast i beslag af dem, som hade intresse af att hålla sanningen dold. Derför är friheten att ha tryckpress än i dag inskränkt till städerna, och den sköna gåfvan ställd under vederbörlig uppsigt af den offentliga lögnens vårdare. Se i ett större bibliotek på paleotyperna, d. v. s. boktryckerikonstens första alster under 14- och 1500-talen. För typografer äro de roliga nog, men läs dem! Kyrkans handböcker och bibeln! Man helsar öfversätt-

ningen af bibeln som en händelse den der skulle ha gifvit andarne frihet! Vi fingo ju just i bibeln en ny ohygglig påfve, som vi ännu icke fått ner från stolen. Luthers ovettiga stridsskrifter äro uppfriskande nog, men torde för vår finkänsliga tid vara för «personliga.» Sedan kommer 1600-talet med mera teologi och tyvärr äfven juridik. En och annan filosof, hvars röst tonar bort i krigsbullret. Några fabelaktiga resebeskrifningar och rätt mycket kunglig krigshistoria; örteböcker och ekonomiska skrifter*. På 1700-talet kan man säga att boktryckarkonsten först kommer till gagns, ehuru ännu sådana män som Schiller och Goethe måste skrifva med dedikationstvång och derför icke alltid kunde tala så fritt som de velat eller bort. Och litet läste man den tiden, ty boktryckaren, som var förläggare, kunde icke ge några arvoden, endast ett par presentexemplar, (hvilket icke senare hindrat Cottas Verlag att ta millioner på Schiller och Goethe). Huru liten skulle då verkan af deras ord vara och huru onaturligt låter det icke att Schillers Räuber och Goethes Götz väckte hela Tyskland! «Hela Tyskland» är väl en större myckenhet studenter och privatdocenter.

När vi höra talas om hvilket «ändlöst jubel» Tegnérs Frithiofs saga väckte vid dess

* En stor del af dem dedicerade till ett kopparstick af en furstlig herre, som bestått tryckning och censur.

utkomst i Sverige, så tro vi, att hela nationen sprang rusig och jublade. Jag har läst en samtida tidnings recensioner och de voro ganska svala. Och när vi nu höra talas om huru samma poem gick Europa rundt, så erinrar jag mig Goethes mycket måttliga beundran!

Hur långt sträckte sig verkan af Kants »epokgörande» Kritik der reinen Vernunft und Urtheilskraft? Litet utom Königsberg och Upsala! Fransmännen anse sig nu först efter kriget vara skyldiga att citera Kants namn! Förut kände de honom ej! Och Engelsmännen? De hade sina »Upplysningsfilosofer», som gjort Rousseau och Voltaire och hela Franska Revolutionen! Hvad brydde de sig om Kants spekulationer, som sluta med en dogm! Jag vill inte tala om sådana länder som Italien och Spanien, ty der skulle man ha spärrat in honom!

När man läser Madame Staëls De l'Allemagne efter att ha i skola och Upsala erhållit en dundertysk uppfostran, så häpnar man öfver sin öfverskattning af den tyska litteraturen och filosofien! Hon skrifver om Tyskland i afsigt att presentera ett nytt okändt kulturland för sitt fädernesland. Med hvilken lätthet hon öfverskådar grumlet och blåser undan dammet! Goethes Faust recenseras som en annan teaterpjes! Jag glömmer aldrig hvad detta sårade mig först, men roade mig sedan! Hvilken glädje att se en annan menniska, som icke led

under smärtan att nödgas hyckla beundran för ett djup, som endast var dunkel! Det var den första väckelsen till att tänka på öfverskattning jag fick!

Och ångan! Hvilka martyrer i Papin och Fulton! Och hvilket jubel sedermera! Tidehvarfvet kallas ju efter kokt vatten! Och nu! Nu har John Ericsson upptäckt, att alla jordens skogar och stenkolsgrufvor skola vara uppbrända inom en icke aflägsen tid, om ångmaskinerna få fortfara! Som han är en en man med tuber i hufvudet ser han längre än till halfmesyren elektricitet, som fordrar metaller och syror; han ser bortom trollkonsterna och får syn på solen igen, som skall bli och är den största kraftkällan, hvilken aldrig sinar, om icke hon verkligen skall slockna, men då behöfva vi inga maskiner mer! Hvaraf framgår att den nytta ångmaskinen medfört uttages af den ohjelpliga ruin den tillfogat naturens stora hushållning.

Huru farliga hafva icke de öfverskattningar visat sig vara, som nästan alltid komma betydelsen af dagens stora frågor till del. Hvad väntade vi oss af 1865? Klass-skilnadens upphäfvande, sociala reformer, kyrkliga sådana, demokrati med ett ord. Och hvad ha vi fått? Kapitalvälde med svindel, en ovärdig röstskala, stillastående och reaktion. Men vi ha också fått fördelar, det är sant, men vi ha icke fått det vi väntade, ty det få vi på andra vägar än

genom riksdagen, och det var endast det jag ville säga.

Huru har man (och jag, icke minst!) icke öfverskattat arbetarfrågan? Jag trodde en tid, att samhällets väl hvilade på att rikets omkring 60,000 biträden vid tillverkningsindustrien hade ständigt och väl betaldt arbete! Det var kortsynt, ty arbetarfrågan har en helt annan rol! Arbetarens press nerifrån skall nemligen reglera det osunda i industrialismen, som ju till stor del förädlar råvaror, det vill säga förvandlar dem till i de flesta fall lyxartiklar, i några till nödvändighetsvaror. Det är sålunda arbetarnes nöd som skall forma om samhället! Arbetarens missnöje är berättigadt och det skall endast verka som ett lagligt sprängämne nerifrån, för att leda till allas väl, men icke blott till arbetarnes, som de oegentligt kallas, ty samhället består af 4 och ½ million menniskor utom industriens biträden. I så måtto är arbetarefrågan öfverskattad just derigenom, att den är i sjelfva verket underskattad.

På samma sätt är det med böndernas grundskatter! De äro orättvisa och måste bort, men man skulle icke sätta hela samhällets väl på att de lyckligt lottade (= jordegarne) erhålla en lindring i skatten. Det är en half åtgärd eller ingen åtgärd alls, efter den icke kommer till stånd! Bondefrågan har deremot sin stora kulturhistoriska betydelse i, att den är en oppo-

sition mot de orättvisa privilegierna, på hvilka staden med all dess onatur och elände hvilar, dess falska kultur, dess öfvermodiga anspråk; den har sin betydelse i, att den är en rörelse till att få jemvigt i samhället, men det har troligen icke bönderna fått klart för sig under en aristokratisk ledare.

Hur har man icke begagnat Darwins lära om utvecklingen till sina ändamål? Hela det unga slägtet har genom densamma blifvit optimister och anse, att vår nuvarande skenbara utveckling är en sund utveckling, och glömma att också en sjukdom kan ha utveckling, till kris med tillfrisknande eller död! Har icke aristokratien också fått sitt stöd genom samma lära, som lär att de starkaste (= de som ega medel till sitt och sin slägts uppehållande) hafva rätt, och att aristokraterna genom att skydda sin afvel i generationer genom jordegendomsbesittning, fideikommiss och ärftlig tillgång till inbringande sysslor, utvecklat sig till en fullkomligare art! Hafva icke nutidsoptimisterna i hans lära fått stöd för den hjertlösa meningen att de svaga *skola* gå under, att det är deras skyldighet att gå under, och att det är orätt att skydda dem? Har icke en sådan människovän som Spencer snärjt sig i den sofismen, att de för tillfället förtryckta äro de svagaste, eljuru de, om naturen fått verka, varit de starkaste, och gå icke arbetarne, hvilka af naturen äro de

starkaste, först af alla, under i en ojemn strid, der de bleksigtiga och enerverade genom vapenmagt hafva skaffat sig en skenbar styrka, som icke är deras?

Låtom oss sålunda på grund af allt detta icke öfverskatta, vare sig vi se framåtskridande eller kräftgång, ty derigenom bespara vi oss illusioner, hvilkas krossande förlama vår kraft.

Det går framåt, framåt mot kris, det vågar ingen förneka, men det går icke så fort. De gamles hjernor hade stannat af trötthet efter krossade illusioner, men de ungas gå så mycket fortare. Det är en oskön tid vi lefva i, men den är grufligt nyttig! Låtom oss dock icke öfverskatta verkningarne af vårt arbete, så att våra barn icke bli lika desillusionerade och trötta som vi!

NATIONALITET OCH SVENSKHET.

Begagnande mig af den rättighet som detta mitt tidningsskrifveri skänker mig, nemligen: att få nedsätta tankar i tidens frågor utan att behöfva inlägga dem i skönlitteraturens konfektsaskar, att få gå med knifven ända in i dödköttet utan att känna obehaget af att ha skurit någon frisk, att få språka, utan att hålla tal, och få skrifva, utan att författa, utan att uppträda för öppen ridå, utan att ha magistrar som utfärda betyg öfver framsteg, utan publik som väntar att bli road, vill jag nu upptaga några gamla trådar och njuta af nöjet att få fortsätta der jag sist blef afbruten af hvisslingar. Jag har sålunda tillegnat mig predikarens rätt att få ta om, och tidningsmannens att käxa, och det är godt det, ty det fins saker, som icke kunna sägas nog ofta. För att bespara mig obehaget af att bli interviewad om hvad jag menar, hvilket blifvit en följd af tidens fordran på att få höra författarens egen mening, då han lagt en hop ord

i andras mun, vill jag genast i början förklara att meningen med denna uppsats är att visa det Svensken är en Europé, med Europeiska rättigheter och skyldigheter, och vill jag dervid framhålla att svensken, om han vill utväxa till verldsborgare och tellurian, först måste lemna sina små synpunkter öfver det stora företrädet att vara Svensk, hvilket alls icke vill säga att han skall låta äta upp sig af en annan nation, eller af fåfänga lemna sina vanor och bruk, hvilka natur och klimat hos honom framkallat, och icke heller, att han skall taga utlandets små lysande fel i utbyte mot sina egna verkliga företräden. Min uppsats är sålunda i all välvilja en gensaga mot den skadliga patriotismen, som hindrar utvecklingen genom att oupphörligt ställa upp våra stora minnen från förflutna våldstider såsom mönster för vår ungdom; som vill i det Nordiska finna något säreget, som skall strängt söndra Norden från de andra Germaniska stammarne, och hindra den sammanslutning, hvilken ensam kan hindra en annektion, och som är framtidens önskan. *

---

* Sedan jag nedskrifvit min första uppsats om det allmänna Missnöjet har Nils Nilsson arbetskarls skrifter råkat i mina händer för första gången! Stor blef min öfverraskning att i ett svenskt arbete, mest skrifvet för tio år sen, återfinna mina tankar om samhället, men utredda på ett öfverlägset sätt. Jag skyndar sålunda, med tidningsmannens rätt, att låna de tankar jag af honom behöfver och hembär för-

Denna min uppsats blir alltså, som kanske hela mitt kommande skriftställeri, en delvis gensaga mot mycket i mina egna föregående skrifter, ty vår uppfostran börjas ju först då, när vi hunnit arbeta bort hela den förfärliga uppfostran vi fått!

Länge har jag, som bekant, förföljt frågan om nationalitet och särskildt om Svensk nationalitet. Blindvis har jag gått fram och vräkt hvad som icke bort vräkas, behållit hvad som icke var värdt att behålla. För att få en rätt syn på saken har jag sedan sistförflutna års höst hållit mig på afstånd från fäderneslandet, sökt att dels först bland landsmän och utländingar i främmande land låna deras ögon, och anställa jemförelse och slutligen i ensamheten utan att på tre månader hafva talat vid en svensk man, eller på sex månader läst en svensk tidning, med lugn tänka öfver hvad jag sett och hört. Äro mina tankar om mitt hemland och mina landsmän mera fördelaktiga än sanningen skulle medgifva, då är detta ett fel, som härrör af den naturliga saknad man känner efter det land, der man är född och uppvuxen, der man lidit och njutit, och då är väl det felet något ursäktadt.

* * *

---

fattaren derför min djupa tacksamhet, erkännande min stora förbindelse till honom i många fall, men icke rörande hans idealstat, som ännu är mig motbjudande emedan den dödar — andens frihet.

Det arbete, som för närvarande pågår i Europa i och för utredandet af nationalitetssakerna, är af en dubbel natur. Det är som att titta in i ett qvarnverk, der somliga hjul gå framåt och andra bakåt, utan dock att det hela upphör gå framåt. Det är bedröfliga syner man stundom ser. Huru lider icke det lilla Finland under de förfärliga slitningar som olikhet i nationalitet der framkallar! Det lär vara ett tillstånd som är upprörande: familjer söndras, vänskapsförbund slitas och makar skiljas. Hela det stora arbetet på gemensam fredlig utveckling står nästan stilla, och de bästa krafter förspillas under fanatiska strider om — om något som endast framtiden i fjerran kan lösa. Detta är eröfringens, annektionens förbannelse. Urinnevånarne, Finnarne, som med våld togos af en Svensk konung och tvingades bli svenska undersåter, hafva utvecklat sig sjelfständigt med bibehållande af språk och rasegendomligheter och hafva vaknat till sjelfständighetskänsla, finna sig vara ett eröfradt och till Ryssland bortskänkt folk, som till ersättning för den svenska »kultur» det fått, fått i alla tider spela den stackars bondens rol i schackspelet, att skickas före och sablas ner, blott för att svenska konungar von Zweibrücken, von Holstein och de Béarn, skulle få några lysande blad i historieböckerna! Svenska lycksökare hafva begagnat Finland som ett tacksamt fält för sina exploita-

tioner och man måste skämmas öfver sådana landsmän (obs. Svensk-Svenskar, icke Svensk-Finnar!), som då de på vissa banor icke kunde komma fram hemma, gifvit sig öfver Botten för att göra lycka, och der i det fremmande landet uppträda och ockra på en upprörd sinnesstämning, för att lätt burna af den väldiga strömmen vinna en popularitet, af hvilken de förstå att slå mynt och sedan vända landet ryggen. Den svensktalande befolkningen i Finland framhåller alltid och ädelmodigt de välgerningar Finland åtnjutit af Sverige, hvilka skulle bestå i ett barbariskt språk taladt af 4 och ½ million menniskor, skydd (!) för Rysslands invasioner, och en kultur, det vill säga embetsinstitut under form af universitet, vid hvilka Finnarne haft nöjet underhålla öfvertaliga svenska professorer, för hvilka icke plats fans hemma. Svensk-finnarnes ställning är kanske lika beklagansvärd som Finn-finnarnes, dock icke så förödmjukande, och deras motiv, att de med sin motrörelse vilja hejda Rysk kultur med Svensk, mottages af de unga Finnarne med den invändning, att den nya Europeiska kultur, som, sedan öfverdrifterna blifvit modererade, kommer att från Ryssland strömma in öfver Finland, icke är Rysk Sarmatism utan Europeisk pånyttfödelsekultur med en frigörelse af alla andarnes band, som Sverige med sitt aflägsna läge icke kan skänka förr än det, och mycket långt

fram i tiden, frigjort sig sjelf. Och de unga Finn-finnarne tro icke på Zardömets framtid, hvarför ett Ryskt Finland i framtiden för dem är detsamma som ett fritt, parlamentariskt, emanciperadt Finland, hvilket icke som hittills skall sitta i efterhand och få aflagda kläder från Sveriges långsamma utveckling. Det är ett smärtsamt födelsearbete och det är en sorgens syn detta, men det skall gå en gång, ça ira! Som allt annat.

Skall jag tala om Norges-Sveriges, för oss, än sorgligare slitning! Det fins dock midt i dessa mörka tider stora ljusa punkter. Det ser ut, som om Norge höll på med ett ensidigt försök att komma till nationalitet, till frigörelse från Skandinavien, men det är ej så! Vägen går genom nationens sjelfbestämmelserätt till folkvälde och från folkvälde till folkförbund; fria aftal mellan folken och inga fideikommiss- eller familjefördrag. Jag vill lemna Slesvig och Holstein, Ungern och Irland och till och med Elsass och Lothringen med den fasta tron, att när orsakerna till missnöjet fallit bort, hvilka ju bestå i öfvervåld, sådana som fria folk aldrig skulle komma på idén att utöfva, äfven frågorna om nationalitet skola bortfalla. När Preussen (= Tyskland) och Frankrike en gång upphört att vara stora sträckbänkar som staterna nu äro, då skall Elsass och Lothringen hvarken vara Franskt eller Preussiskt, det skall

endast vara Elsass och Lothringen, och så med alla de andra!

Den som ännu tviflar på möjligheten af en anslutning till ett stort Europeiskt statsförbund, en gång i framtiden, med folk talande olika språk, den skall se Schweiz, der experimentet redan är utfördt och lyckadt. Der får man på samma bantåg ha att göra med franska, tyska och italienska talande tjenstemän och vid Edsförbundets assembléer i Bern talas de tre språken och äro mest förstådda af alla, och någon befarad osämja mellan nationaliteterna har ännu icke uppstått, ty, och deri ligger hemligheten, hvarje kanton har fått behålla sin frihet! Det är derför också som Europa flyr till Schweiz, när det vill göra något för menskligheten godt, det är derför Alabamafrågan afgjordes i Génève, det är derför den internationella post- och telegrafbyrån sitter i Bern, och det är derför den stora fredsligan, menskligheten och århundradets vackraste tanke, bakom hvilken just det Europeiska statsförbundet ligger gömdt, har sitt säte i Génève. Det duger icke säga, att Schweiz har så gamla historiska förutsättningar för att kunna lefva lyckligt i ett sådant månggifte, ty det är endast de fyra urkantonerna som äro urgamla och de 21 andra kantonerna äro jemförelsevis unga såsom kantoner, ja några icke äldre än sedan 1815. Schweiz är Europas bättre jag, dess

samvete som lemnas respekteradt, ty, det är ingen hemlighet för verlden, att Schweiz icke kan med sin milis försvara sig. Det lefver endast på Europas rättskänsla, på en nåd, som skänkes den af det allmänna rättsmedvetandet, hvilket ännu dock tyckes lefva hos den Europeiska menskligheten.

Rörelsen i det nationela sträfvandet är som jag ofvan anmärkte tvåfaldig, ett skenbart söndrande som slutar med allmän association grundad på fritt aftal. Och vi skola vid alla tillfällen märka, huru det icke är hatet mot nationen, utan hatet mot våldet, som ligger bakom allt nationalitetshat. Sålunda hatar Elsassaren icke tysken, utan Preussaren, med Preussaren menande sekularnidingar, som föra krig såsom man drifver affär; och till och med sådana patrioter som Erckmann och Chatrian foro icke ut mot Tyskarne, utan alltid mot Preussarne, hvilka de hata lika djupt som och i sammanhang med Napoleon och hans Franska-Preussare. Aldrig ha väl Norrmän och Svenskar (jag räknar icke de olycklige som lida af hjernförbening!) känt sig så dragna till hvarandra, som just nu i dessa schismens sorgliga dagar, ty de känna, att menniskans högsta goda står på spel och att det kan för en lång tid, dock icke för alltid, förloras. Det är icke Sverige som Norge hatar, det är Svenskt tyranni, i synnerhet när det hotas med utländskt i bakgrunden.

Låtom oss derför arbeta på nationelt oberoende, ett oberoende som icke består i att advocera till oss Norges konungasagor eller Islands Eddaböcker, icke i att skryta med förgångna tiders ogerningar, men i att vara oss sjelfva, utan att vara oss sjelfva nog — som Peer Gynt!

* * *

Fins det några specifikt svenska nationaldrag, något specifikt svenskt lynne? Låt oss först höra hvad grannar och utländingar mena och lemnom de gamla anteckningar som Lagerbring gifvit vingar, och hvilka som bekant handla om afund, brist på laglydnad, kryperi för utländingen och så vidare. I den samtida grannlandsliteraturen har jag lagt på minnet tvenne utlåtanden om Svenskarne som jag funnit något omotiverade. Den förträfflige, manhaftige författaren till Garman & Worse, har tagit som typ för Svensken en försupen gesäll! Der ha vi dryckenskapen! Men nu är saken den att hela menskligheten super! I Skottland och England supa till och med qvinnorna, i Frankrike befolkas dårhusen af absintörer, och för icke länge sen uttalades offentligt att Tyska nationen var försupen! Jag tror, efter hvad jag nu sett, att Svensken icke super mer än andra nationer. Svensken är fattig och måste ha

sitt rus billigt, derför får han ta dåliga drycker, som antingen slå ner honom eller göra honom vild, men icke glad. Det är sålunda en ekonomisk fråga. I den i själsanalys så otroligt fina romanen från Danmark Fru Marie Grubbe säges i ett längre anförande, att Svensken är lättsinnig så att det stinker af honom och att han är falsk. Hur vet den värderade författaren, att Svensken är lättsinnig då han aldrig varit i Sverige? Jo, han slutar af det förhållandet, att svenska makar begifva sig till Köpenhamn för att erhålla skilsmessa. Men detta är Svenska lagens fel, ty den är ännu nog grym att fordra det ena parten lemnar landet och låter lysa efter sig, och Köpenhamn är nu den närmaste utländska ort der den missnöjde parten kan på konsulatet afgifva sin förklaring, att han eller hon icke ämnar fortsätta äktenskapet, ty de andra alternativen, att anklaga hvarandra för brott (hvilket är så svårt, då i de flesta fall intet brott är begånget) eller underkasta sig ett års skillnad i säng och säte med förödmjukande varningar af presterskapet, underställer sig icke gerna en vuxen menniska. Men nu är författaren till Marie Grubbe Darwinist och borde sålunda icke anse ett äktenskaps upplösning osedligt, utan snarare finna ett olyckligt äktenskaps fortsättande vara osedligt! I Schweiz, kantonen Vaud, der »sedligheten» står högt, upplöstes år 1883 omkring 70 äktenskap

på en folkmängd af omkring 270,000 innevånare! Månne icke just derför sedligheten står högre der än annorstädes. Och en sak till! Lättsinne! Hvad är det? Stark natur, skulle Darwin säga! Kinesen anses vara den lättsinnigaste af alla nationer. Hvaraf beror det? Jo, säger en fysiolog, emedan han dricker så mycket té! Är nu sedligheten beroende af sådana yttre omständigheter, då faller den under fysiologien och icke under moralen.

Den andra anklagelsen för falskhet är en sådan vanlig anklagelse, som alla rivaler rikta mot hvarandra. Dansken vet nog, att Svensken har samma omdöme om Dansken, ehuru han vid ett besök i Danmark vanligen kommer hem till Sverige med mycket höga tankar om sina goda grannar! Jag har dock hört samma anklagelse mot Svensken af en Tysk kavalleriofficer, som var nog oartig, och efter segerruset öfvermodig, att hemma i min bostad i Stockholm säga mig i ansigtet, att Svensken spelade en ful rol under sista Fransk-Tyska kriget, ty han trodde så fast, att han skulle ha Svensken (och Dansken naturligtvis) i ryggen, om han förlorat de första bataljerna mot Fransmännen. Att hans dåliga tankar om Svensken sedan icke blifvit minskade, förundrar väl icke, då han såg Svensken före kriget votera med Fransmannen, men efter detta lands olyckor sluta sig till den segerrusige Tysken och öfverge sin

gamle vän, numera olycklig och sörjande. Svaga menniskor nödgas ofta använda list, då de ju sakna kraft. Svensken är svag och tvingas derför begagna sitt goda förstånd mot öfvermagten. Men man skall också taga i beräkning, att folkens öden ännu icke styras af folken, utan af ett litet försvinnande sällskap diplomater, hvilka ju ega sin största merit i att vara falska!

Som korrigering af detta ofördelaktiga omdöme, från Danskens sida, måhända härledande sig af Svenskens tillbakadragande under kriget 64, vill jag anföra ett helt annat från en utmärkt norsk siare. Han har funnit något ridderligt hos Svensken, och detta just i hvad många svenskar anse som ett fel, nämligen i hans ofantliga undfallenhet för utländingen. Denne norrman fann verkligen något storartadt i den gästfrihet Sverige visat Norge, då Sverige till exempel, för att börja med 1866 års utställning gaf norrmännen sina pris, fylde sitt museum med norska taflor, anställde Dietrichson vid sin konstakademi och sitt nya museum (som bygdes af en tysk); huru Sverige öppnade sin första (kungliga) scen för Ibsens «skandalpjeser», som norrmännen sjelfva knappt vågade spela emedan de innehöllo personligheter, huru svenska operan och musikaliska akademien stodo tillbuds för norska sångerskor, huru svenska studenter fylde sin sångrepertoar med norska sånger och huru

i hvarje svenskt hem Björnson och Kierulf voro hemma såsom hos sig, under det att de infödda svenskarne behandlades såsom styfbarn. Om nu en välvillig sinnesstämning dikterat detta och funnit något ridderligt i detta, så har Svensken, om han är uppriktig, endast deri funnit ett nödvändighetens tvång, då han ej hade något eget att komma med, och mången har i denna ridderlighet funnit just ett drag af det der vördandet af utländskt och åsidosättandet af eget.

Ty hos Svensken finnes en underlig sammansättning af kärlek till sitt och ett underskattande af sitt! Han älskar sina stora minnen, men är hård mot sina egna barn! Han vill så gerna vara Svensk, men på samma gång erkänner han icke gerna något Svenskt, förr än utlandet erkänt det förut. Det är i denna punkt man skall råka på hans mycket beryktade afundsjuka mot egna: den »kungliga Svenska afundsjukan.» Hvad skall man nu säga om denna! Är den en last såsom vi så ofta vilja påyrka, en last, egendomlig för Sverige?

Jag tror det knappast, men kan icke, af helt naturliga orsaker, frigöra mig från den tanken, att en sådan last finnes till, och jag har sökt en förklaring på saken utan att derför vilja ge något försvar. Svensken är undansatt, derför att hans land ligger undan. Han

kommer till utlandet och får aldrig höra sitt land nämnas, aldrig se det i tidningarne,* och när han vill tala om det samma för utländingen, visar denne en sådan tankspriddhet, som om han vill säga, att man satt och ljög om något sagolikt land, som icke fans, eller om hvilket man icke behöfde ega kännedom. Europas öden afgöras utan att han frågas till råds, och han har lidit förödmjukelser i alla tider. Svensken är förödmjukad och tyckes mig något ha förlorat tron på sin kraft, sin förmåga! Han tror sig icke om något, och deraf kommer också hans omtalade brist på företagsamhet. I många fall saknar han rent af sjelfkänsla! När nu under denna rådande misstillit till sig sjelf, någon landsman stiger fram, ja, då tror han icke att denne skall duga något, eller kanske det mest är af fruktan och blygsel att se honom misslyckas, han bemöter dennes sträfvanden utan uppmuntran. Men har han väl lyckats, då är han glad att få erkänna honom och ser med tacksamhet på den, som spridt glans öfver hans lilla land. Det är ju ett mycket enkelt förlopp, men min förklaring må ju gälla hvad den kan. Men när Svensken åter känner sitt missmod, sin misstro mot sin förmåga och rent af finner sig krossad under utlandets konkurrens, då tar han upp sina stora minnen och

* Nu har han fått det — genom Norge!

med dem sveper han sig, för att dock känna, att han en gång varit något! Detta är *en* sida af jubelfesterna; de hafva också en annan, om hvilken mycket är taladt. Ty rifvandet i stora minnen antyder skryt och kan verka förlamande på dem som nu arbeta.

Svensken vill framför allt vara Svensk men vill också gerna vara utländing, skada blott att han icke vill höra mera talas på allvar om att han är utländing-Europé. Och dock är Svensken mer Europé än andra Europeiska folk! Ja! Engelsmannen födes engelsman, med Franskförakt och något Tyskhat; Fransmannen födes fransman med Tyskhat och Engelskt förakt; Tysken är tysk med omvexlande Franskhat och Rysshat. Tyskarne lära sig på sin höjd ett språk utom sitt eget, Engelsmannen nästan intet. Fransmannen intet.

De läsa alla dessa folk, exclusiva Franska, Tyska och Engelska läroböcker, och anse hvar och en sitt land vara jordens medelpunkt. Deraf ensidighet och nationalitets-skryt. Svensken deremot sitter i sin afstängda vrå; låter de stora nationerna utföra dyrbara experiment, som han sedan begagnar; Svensken lär sig alla tre de stora språken; väljer i tre litteraturer, tre filosofier, utan några större fördomar, och tar det bästa. Det är ju en ganska förmånlig ställning och som också måste göra honom mera universel än de andra nationerna. Derför,

när han kommer i fremmande land är han lika hemmastadd med Fransmannen, som med Tysken och Engelsmannen, oaktadt han kan känna sig mera dragen till den ena eller andra; det beror på individen han träffar, eller på hans egen individualitet.

Svensken har sedan långa tider bäst funnit trefnad med Fransmannen och älskar icke ogerna höra sig nämnas Nordens Fransman. Hvadan kan detta komma, att den egentligen lyrisk-romantiska Svensken mest finner sig dragen till den strängt förståndiga Fransmannen, som är nästan i saknad af all romantik. Är det derför, att han hos honom finner hvad han sjelf saknar, eller är det af något befryntadt i ättledning och smak, eller är det deraf, att Svensken under århundraden insupit Fransk bildning, som sedermera gifvit hela hans rigtning något Franskt? Och hvarför känner Svensken sig mer slägt med Fransmannen än med sin broder Tysken, hvars språk är syster till hans! Orsaken må väl sökas deri, att Svensken icke är så exclusiv german och Fransmannen icke så exclusiv (utom i vissa fall) fransman. Frankrikes befolkning är ju en blandras af romare, vestgoter, kelter, franker och nordmän. Franken var af germanisk härkomst och har ju äfven gifvit landet dess nya namn. (Erckmann och Chatrian hafva i sin stridsskrift mot Preussarne Le Banni visat sig vara fullblodiga sen-

timentala germaner.) Svensken är äfven en blandras af kelt, fris, got; och hela hans bildning ifrån lands- och stadslagarne äro germaniska, hans kyrkolag romersk; hans hof ha varit tyska och franska, hans högre undervisning romersk. Hela hans utvecklingshistoria är så universelt europeisk, att han derför numera, då han, också gripen af nationalitetssträfvandets ström, söker att samla minnesmärken efter sitt förflutna, endast finner spår af all verldens kulturer. I stället för att känna sig sårad af detta och fattig, borde han känna sig stolt, men det gör han knappast. Aldrig har jag fått en så klar bild af vårt förgångna och dess utvecklingsstadier, som, då jag för några år sedan, under ett tremånaders dagligt umgänge med en bildad Japanes sökte gifva denna en föreställning om vår svenska kultur och dess upprinnelse. En Japanes, menar man, har sneda ögon och kan icke se saken rätt! Ja, om man så vill. Men denna det yttersta österns son hade gjort om hela sin uppfostran i Italien, Tyskland, Frankrike och England och var mer Europé än vi alla, ty han hade inga af våra fördomar och hade börjat sin Europeiska bildning utan några meningar eller omeningar och utan några nationela hänsyn, och Japan hade han lemnat så långt bakom sig, att han, då han af sin regering skulle återkallas, endast väntade sig komma till ett nytt Europa.

Jag började med att föra min gäst ut i hufvudstaden, der jag skulle visa honom hur en svensk stad såg ut. Han började med den iakttagelsen, att Svenskarne icke voro blonda, såsom man sagt honom. Han fann vidare, att de alla voro klädda såsom man är klädd i Paris, Bryssel, London och Berlin, och han fann gatorna och husen likna alla andra Europeiska städers. Han bad mig visa sig en Svensk byggnad. Jag visade honom Slottet. Det är ett Italienskt palats, invände han, med dekorationer från Grekiska och Romerska byggnader. Jag visade honom Riddarholmskyrkan. Den liknar en gotisk pagod, menade han, med påbyggnader i renässans. Det kunde jag icke förneka. Men så ledde jag honom ner till Nationalmuseum. Han sökte i sitt minne efter ett Venetianskt-Florentiskt palats, ty han hade sett hela Europa, som jag endast läst om. Han kunde icke finna namnet, men han betviflade husets, stilens Svenska ursprung, hvilket jag icke kunde draga i bevis, då det var bygdt af en tysk. Men så ledde jag honom in i huset. Vi började på nedra botten. Vårt barbari, våra stenyxor, menade jag, skulle väl då få vara Svenska, och jag pekade med stolthet på våra an-yxor. Han var nog artig icke betvifla deras Svenska ursprung, men han meddelade samtidigt, att dylika hade man också i Europa. Så kommo vi till bronssakerna! Jag visade honom

gjutformarne! Han trodde mig, men menade att bronsgjutning icke var något särskildt för Sverige. Vi kommo till Jernåldern, och jag lyckades få fatt i några runor, mot hvilka *han* icke kunde invända något. Men sedan var det slut. I medeltidens messhakar, altarskåp och kyrkliga kärl fann han endast gotik; i Vasatidens smycken och väfnader renässans, och i 1600- och 1700-talens minnen endast barock och rococo, och sedan Louis XVI och Empire, hvilka stilar både i möbler, kläder och smycken, gingo igenom hela Europa.

När vi kommo ut igen stannade han vid Oden och Thor och frågade, hvad de skulle föreställa för Romare; han gissade på Jupiter och Vulkan. Jag upplyste honom, att de föreställde Oden och Thor. Han anmärkte, att de sågo så nya ut. Jag svarade, att de voro gjorda i nyare tid. Han frågade, om man ännu trodde på dessa Dioser, efter man reste bilder åt dem. Jag svarade, att man icke trodde på dem, men att man ändå roade sig med att afbilda sådana ibland. Det förstod han icke alls! Jag kunde icke svara honom mera. Då frågade han, om icke Sverige bekände den Judiska religionen. Jag anmärkte, att Sverige bekände Kristendomen, som visserligen var en ursprungligen . . . Judisk sekt, hjelpte han på; Ja! Det var den Svenska religionen! Derpå frågade han om Svenska nationens härkomst. Jag måste med

skam erkänna, att vi voro från Asien. »Slägt! alltså!» sade han. — »Kanske på långt håll,» sade jag, »men vi ha några bröder, som heta Finnar, hvilka påstå sig vara kusiner med herrarne!» — Han kände den Ural-Altaiska stammen och dess grenar in i Europa. Jag förde derpå gästen på Operan, der han fick höra en Italiensk opera, på Dramatiska Teatern, der han fick se en fransk komedi. Han for till Upsala och tog kännedom om undervisningen, hvilket var honom lätt, då de flesta läroböcker voro affattade på lefvande språk.

Resultatet af allt detta blef, att han fann Svensken vara en Europé helt enkelt i nivå med den Europeiska bildningen och med Europeiska fördomar. Och det är allt hvad jag sedan funnit bekräftadt. Men något Svenskt-Svenskt kunde icke vi utleta och deröfver fann han icke något att undra, ty hela kulturen är ett stort ändlöst samarbete. Han hade varit i England och sökt engelskt, men endast funnit antik, gotik, renässans, rococo, och så vidare. Han hade varit i Tyskland och funnit detsamma, och han, som jag, var icke säker på om gotiken är af franskt, tyskt eller nordiskt (normandiskt) ursprung, men han hade sett spetsbågen användas i Indiska byggnader. Antiken kom från Rom, men allt romerskt kom från Grekland, och Grekland tog sitt från Asien och Egypten. Den tyska operan, öfver hvilken

den stora nationen är så stolt, hvilar ytterst på den Italienska, och den Italienska på kyrko- och folkmusiken. Hvarje litterär företeelse har sina rötter långt in i tiderna och finnes, om man lägger den under mikroskop, bestå af atomer plockade på alla Europas allmänningar.

Bildningen är menskligheten, och Sverige har äfven sått in i verldsbildningen tankefrön, från män som Linné, Berzelius och John Ericsson, men dessa män hade ccksa lånat sina första tankar från andra nationers män. Det hela är ett beständigt utbyte, ett enda kolossalt samarbete!

Ville jag nu, efter väckelser i utländingens sällskap, efter senare studier och nu på afstånd med temligen lugna blickar, öfverskåda vår Svenska bildnings skeden och ingredienser, så skulle de få följande perioder, med följande rubriker, hvilka en gång kunna tjena till stommen eller innehållsförteckningen till en Svensk Etnografi. Men med allt detta har jag icke förnekat, att något svenskt finnes, såsom små egenheter i lynnen, vanor och språk, jag har endast velat visa, att »Vår bildning står på ofri grund» och att »barbariet blott en gång var fosterländskt», hvilka kända meningar alltför ofta och med orätt blifvit tagna och citerade såsom poetiska talesätt, ehuru de äro rena sanningen.

Svenska bildningens urämnen:

Asiatiskt ursprung.

Svensken har i likhet med de andra Indo germaniska stammarne en gång i tiderna så småningom dragit sig från det urgamla Indien (Hindostan) till Europa. Sanskrit är moder till såväl Grekiska som Svenska språket. Vid utvandringstiden hade alla en religion, dyrkan af naturkrafterna solen och, kanske senare, elden. Spåren af denna kult lefva ännu i Midsommarsbålen, som vid sommarsolståndet än i dag tändes såväl vid Medelhafvet som Lac Leman, Kattegat och Östersjön. De Indiska Vedaböckerna innehålla urkunderna till den äldsta gemensamma Indo-germaniska religionen, ur hvilken så väl Olympen som Walhall leda sitt ursprung. *

Thorsdyrkan synes vara äldre än Odinskulten och Thor var ingen annan än Indra, himmelens herre, af kelterna (Druiderna) kallad Tarann-dundraren. Kelterna anses vara de Indogermaniska förtrupperna i Europa, hvilka

* Se Svenska Folket sid. 170 der Wallmarks sammanställning refereras.

länge bibehöllo den ursprungliga naturkulten i lunder och med menniskooffer. Till Thors- och Druidkulten hör den skara af andeväsen, som än i dag lefva hos oss under namn af elfvor (och tomtar).* Ett annat minnesmärke från gemensamt Indiskt ursprung är det bekanta tecknet hak-korset, hvilket träffas på smycken och vapen öfver hela Europa. Det kallas 𑁍 i kinesiska lexikonet Swastiska och tecknas der än i dag precis som jag nyligen sett det på ett spänne i Lausannes museum, och som ock kan ses i vårt historiska museum på många föremål, ja till och med träffas som bomärke i häradstingshandlingar. Det tecknas så 卐; har i Indiskan flera betydelser, men i kinesiska lexikonet (der det angifves såsom lånadt från Indien) betyder det endast ett lyckligt förebud, motsvarande korstecknet läkaren ännu i min ungdom tecknade öfver receptet #. I Sverige kallas det stundom Thors hammarmärke och Kristendomen behöfde bara ta bort hakarne för att af det samma få ett kors.**

---

* Att den Indiska Indra och Thor voro samma personer har jag på annat ställe sökt visa, då ännu folktron åt båda helgat ett litet djur, med vidskepelse omfattadt af hela Europa, eller den bekanta sedan döpta Maria Nyckelpiga, som i Indien helgades Indra och än i dag i Norrland helgas Frigg (= Thor).

** Att hak-korset äfven var en bokstaf i Europeiskt alfabet skall jag längre fram påvisa på annat ställe.

För öfrigt äro alla Svenska fornfynd i hufvudsak lika dem som träffas i öfrig Europeisk mark, om man undantager vissa små afvikelser, hvilka äro af mindre vigt.

Att Sverige icke lefde afstängdt från verlden, utan tvertom lefde i den intimaste förbindelse med Europa och Asien, visa de otaliga fynd af Romerska och Arabiska mynt som ännu råkas i Svensk jord.

Hvad nu de så omtvistade Eddorna beträffar, hvilka af Svenskarne först gjordes exclusivt svenska efter Preussens anfall på Danmark och af Tyskarne intogos i Universalbibliotek efter Preussens krig med Frankrike, kunna vi endast säga, att de äro Nordiska uppteckningar och bearbetningar af äldre germaniska guda och hjeltesagor, hoprörda och med kristna åskådningar vanställda. Ingen tror emellertid, att Niflunga och Völsungasagorna spela i Sverige, eller Norden, då de ju handla om gamla Burgundiska hofkabaler, och ingen tror väl, att Atle (Hunnerkonungen Attila), som bodde i To-kay, var Svensk; ingen tror väl att Thor och Oden voro exclusivt svenska Gudar, utan alla upplysta menniskor anse nu för tiden, att Thor och Oden voro germaniska variationer på Indiska tema.

Historien om Runorna lemnar jag ännu åt sitt öde, tills jag kan visa, att de begagnats som skriftspråk i det öfriga Europa.

Förträffligt har för ett par år se'n Kreüger i Lund påvisat det Ariska (gemensamma Indogermaniska) elementet i våra äldsta familje- och kommunala institutioner och jag kan endast hänvisa till hans förträffliga, men af våra arkeologer något förbigångna arbete.

Kristendomen.

Läran *Judisk;* kyrkolagarne *Romerska;* apostlarne: *Franska, Engelska, Tyska* och *Italienska* munkar.

Att vår religion är Judisk är ju en känd sak och de tio Guds bud, som ännu läsas i skolorna såsom sedelärans grunder äro uppgifna vara författade af Moses. Bibeln, hela lärans rättesnöre är skrifven på Hebreiska och en Grekisk dialekt. I från år 1152 till 1527 står Sverige under Romerska påfvens medelbara öfverherrskap och hela Svenska folket lyder samtidigt under Svensk och Romersk kanonisk lag.

Af apostlarne var Ansgar *Fransman* (född i Picardie), Sigfrid, som döpte Värend och Vestergötland, *Engelsman*, David, som döpte Vestmanland, *Engelsman*, och Stefan, som döpte

Norrland, *Tysk*. Men nu skall man icke fästa sig blott vid det inflytande dessa utländingar utöfvade på folkets religiösa föreställningar, utan äfven tänka på, att dessa utländingar lärdeut från klostren en hel mängd nyttigheter, såsom nya metoder i jordbruk, jagt, fiske, väfnads- och byggnadskonst med mera, för att icke tala om huru de tusentals munkar, som sedan öfversvämmade landet, måste ha sått ut fremmande bildningsfrön, ehuru det numera kan vara svårt att spåra de olika nationaliteterna, hvilka då icke i sig sjelfva hade så stora afvikelser.

Kristendomen har emellertid, och den katolska kyrkan mest, tryckt en bestämd prägel på hela Europa och mest af alla närmat de Europeiska stammarne till hvarandra.

Folkungatiden

inför genom Riddarväsendet fullständig Europeisk kultur och de bildades drägter, seder, litteratur och åskådningssätt blir Europeiskt. Städerna inrättas efter tysk modell, och handtverkerierna läras från Tyskland, hvadan våra stadsrätter och skråordningar äro fullständigt tyska.

Kalmar-unionen

gör Sverige till ett Skandinaviskt land med mest utländska regenter och försök att införa feodal väldet (länsväsendet). Slutar med en stor nationel väckelse genom Engelbrekt.

Reformationen

inför ny tysk bildning, på samma gång den från Italien kommande hednabildningen (humanismen, renaissancen) sätter en ny gladare färg på kristendomen.

Stormagtstiden

gör Sverige till en Europeisk magt under tret tioåriga kriget och de hemvändande arméerna införa bildningsfrön från alla Europas länder, mest tyska. Regenterna uppfostras af utländska drottningar och Riddarhuset befolkas med utländingar; 84 utländska friherrar mot 26 svenska; 739 utländska adelsmän mot 690 svenska. Kristina inkallar utländska lärde i stor myckenhet och skalderna dikta på franska, tyska och italienska.

Karl XII och med honom Sverige går under i kampen mot zar Peter, ty Karl har stannat vid ett föråldradt exclusivt svenskt ideal, men Peter är genom sin uppfostran blifven Europeiserad.

Frihetstiden

söker på en rätt väg oafhängighet af utländingen, oberoende ekonomi, sjelfständig, men af naturförhållandena begränsad nationalitet, utan inskränkt afsöndring från Europas bildning. Den franska smaken blir rådande. Näringarne upphjelpas ånyo genom inkallande af utländingar.

Enväldet

sätter landet i en obehaglig mellanhand mellan Frankrike och Ryssland, men ger ännu Sverige tillfälle att inom egna gränser lefva ett storstatslif och underhålla förbindelserna utåt med utlandets, mest Frankrikes kultur.

Efter 1809

draga återigen svenska härar ut på kontinenten, denna gång mot Frankrike, och komma

hem med det nyvaknade Tysklands frihetsideal, romantik, känslosamhet och dunkel.

Den tyska filosofien herrskar sedan vid universiteten och i litteraturen ända fram till våra dagar, der den nu dras med den romantiska lungsotens säkra död.

Men på 1840-talet vakna nationela rörelser öfver hela Europa, och Nordens ungdom känner fördelen af en sammanslutning mellan de tre Nordiska rikena.

Skandinavismen står upp, men dunkel, opraktisk och med ansatser till inskränkt afsöndring. Upprunnen i romantiska sinnen, strandar den snart mot verklighetens hårda kraf och den inser snart, att en politisk sammanslutning icke gagnar mot en öfverlägsen fiende. Rörelsen dör såsom utrikes politisk, men vaknar ånyo i våra dagar såsom en början till en gemensam demokratisk väckelse, och medför i sitt följe frågan om neutralisering, internationela skiljedomstolar och längst i bakgrunden ett allmänt Europeiskt fristatsförbund.

Hvad jag med allt detta velat säga, är sålunda, *icke* att Sverige skall uppgifva sin nationalitet, *icke* att Sverige skall ställa sig i beroende af någon starkare makt, *icke* anhålla om något beskydd; utan tvertom hålla på sitt, men icke glömma arbetet på framtiden.

De nationela sträfvanden vi i det närvarande Sverige hafva under ögonen, yttra sig

på tvenne områden: samlandet af landsmålens ord och samlandet af lemningar från det svenska arbetets utveckling.

Att friska upp språket genom gamla goda svenska ord är en stor vinning, ty derigenom göres det svenska skrifspråket, hvilket nu genom fremmande ords inblandning är hardt när obegripligt för allmogen, tillgängligt och förstådt af alla. Det ligger något förnuftigt och demokratiskt i detta. Men saken får icke bedrifvas så, att målsträfvandet blir ett arbete som går ut på att göra oss sjelfva nog. Och får icke heller dras ut i sina yttersta konseqvenser, ty då komma vi ju till Isländskan, Keltiskan eller Gotiskan. Sitt eget språk skall landet ega och detta rent och begripligt af alla innevånare, men vid dess sida ett fremmande, men blott ett också, ty ingen kan fullständigt beherrska mer än högst två språk. Detta universalspråk behöfva vi icke leta efter; det är icke det döda latinet, utan det är franskan, den nu lefvande franskan*, hvilken synes vara antagen af alla Europas bildade folk såsom samtalsmedel, ja äfven af de Franskhatande Preussarne och de stolta Engelsmännen. Så att den angelägenheten är redan ombesörjd.

* Nils Nilsson misstager sig då han vill ha engelskan till samfärdsmedel mellan Europas folk. Engelskan är ett kolonispråk, utom-Europeiskt, men icke Europeiskt. Det är lättare än franskan, men det är svårare att få infördt.

Att vi samla minnen från vår gångna bildningshistoria är godt, ty det visar oss på hvar enda sida, att vi äro delegare i den stora Europeiska utvecklingen, på samma gång det visar, att vi äro en nation! Men det får icke bara visa oss det senare..

En annan och större yttring af nationalkänslan är den stora försvarsfrågan. Sverige kan nu icke försvara sig med 100,000 man, ty Frankrike, som dock hade haft många och svåra krig att öfva sig under, kunde icke med öfver 1 million försvara sig mot Tyskland; och 700,000 Fransmän med 21,500 officerare måste sträcka vapen! Hvarför gå emot det ormliga och ruinera det fattiga landet? Det är ingen ära att förstöra sig på ett dyrt sätt, då man kan göra det billigt. Och de män, som först nämde om Sveriges neutralitetsförsättning med milishär, de hafva uttalat det allmänna förnuftets mening, och framtiden skall gifva dem rätt!

Svensken skall lemna något af sitt skryt, men vinna mera verklig sjelfkänsla! Han behöfver icke alls anse sig underlägsen, derför att han, såsom varande en fattig nation, producerar mindre af dessa lyxartiklar som kallas konstverk. Jag hade förleden höst tillfälle att se Salon Triennal i Paris. Det är en treårs utställning af urval, prisbelönt urval ur de tre senare årens måleri-utställningar. Jag kunde bland allt dåligt och godt der var, dock icke

underlåta att sätta de två svenska taflorna af Hagborg och Salmson bland de aldra förnämsta, och detta oaktadt jag för tillfället icke var intagen af öfverdrifven fosterlandskärlek. Men Svenska voro de icke!

Sedan dess har jag i flera månader bott i ett land, der man saknar konst, litteratur och teater. Det är det lilla underliga Schweiz. Hvarför söker man förgäfves i boklådan efter en Schweizerförfattare (utom Toepfer med sina eviga Nouvelles Génèvoises), hvarför letar man förgäfves efter en konstutställning och en Schweizisk teater? Jag tror, dels derför att konsterna icke beskyddas som i de andra ländernas drifhus, dels derför, att Schweizaren har sin stora herrliga natur, och derför icke behöfver surrogat, eller derför att han icke bryr sig om konst. Är han mindre begåfvad derför? Icke alls! Jag har icke träffat så allmänt vakna och för sina medmenniskors och menskligheten allmänna bästa så intresserade menniskor som der, och det kallar jag bildning. Tänk då på oss svenskar, om vi icke äro litet öfverkultiverade, då vi anse, att hela nationens andliga lif skall slockna, om vi icke få ha en *kunglig* teater, och om vi icke hvarje dag få läsa i tidningen om aktören den och aktrisen den; på samma gång vi uttala förbannelser öfver hvarje försök att intressera landsmännen för de högsta frågorna, menskligheten framtid!

Att Sverige icke har något specifikt svenskt-svenskt konstverk (hvilket dock kan vara omtvistadt), det bör icke alls bevisa, att Sverige icke kan få något sådant, och kan deremot bevisa, att Sverige icke bryr sig om att ha något sådant, och det kan Sverige göra rätt i, ty man har verkligen annat att tänka på Det ligger för öfrigt något inåtvändt, något grubblande hos Svensken, som liksom blyges att ta form och visa sig, och ett konstverk, som visar honom inför sig sjelf, gör på honom samma intryck som om han får se det nakna. Det är ett nordiskt drag och minne på den gamle Isländaren, som, när han fick sorg, gick in i sin säng och låste in sig i den tills sorgen var öfver. Och med denna hans blyghet går hans blygsamhet hand i hand, stundom, när sjelfkänslan vaknar, brytande ut i brutalt skryt.

Ett vackert vedermäle och framför allt träffande synes det, som en ganska fördomsfri Tysk gifvit Svensken, och med hvilket, jag slutar mina betraktelser för denna gång förbehållande mig tidningsmannens rätt att få återkomma!

Det är Egon Zöller i dennes år 1882 utkomna arbete: Schweden, Land und Volk, som med några korta uttalanden synes mig bäst af alla ha träffat hjertpunkten i det svenska lynnet, ehuru han finner de båda lynnena (keltiskt och germaniskt?) i harmoni, der jag

funnit dem ännu i strid med hvarandra. Han säger nemligen:

«Ett starkt utprägladt sinne för sjelfständighet, en djupt rotad personlighetskänsla, förenad med ett sundt praktiskt förnuft, som lär att hålla den rätta måttan, det är den svenska karakterens grunddrag . . . Hvad vi tyskar såsom tecken på stamfrändskap dela med svensken, är denna personlighetskänsla, detta begär till utpregling af individuela egenskaper, detta karaktersdjup, som drifver oss att alltid inträngа i sakens innersta väsen. Under det att svensken eger sitt rättelsemedel i sitt praktiska sinne, ega vi deremot detsamma i otillräcklig grad. Derför urartar så ofta vårt känslodjup till svärmeri och utsväfning, vårt vetande till doktrin, vårt frihetssinne till partikularism (gynnande af enskilda intressen i politiken.) Derför bli vi så ofta hängande med våra bästa sträfvanden och förlora så ofta den oss jordiska menniskor och våra sträfvanden gifna naturliga marken under fötterna. Svensken dömer deremot klarare och bestämdare och med större objektivitet än den af subjektiva känslor beherrskade tysken. I det praktiska sinnets framträdande, hvarigenom svensken behandlar äfven de mest abstrakta frågor med sitt realsinne, och derför också uppträder såsom mer verldsmenniska än tysken, liknar svensken vår granne fransmannen, ehuru han öfverträffar honom i djup och

icke delar dennes ytlighet. Under det att bristen på praktiskt förstånd ofta förde till onyttigt slösande med kroppsliga och andliga krafter, bildar den harmoniska föreningen af ett högt, etiskt sinne och praktiskt förstånd lifvet så lyckligt för svensken. I staten, liksom i privatlifvet, förstår han, att med de minsta hjelpmedel uppnå de största möjliga resultat. Derigenom förmår han att utjemna de ogynnsamma naturförhållandena, och icke blott tillfredsställa lifvets behof, utan också vårda de andliga intressena och framför allt att skapa det hos oss aldrig uppnådda jemnmåttet mellan arbete och kroppslig och andlig vederqvickelse, utan hvilket icke ett lyckligt folklif är tänkbart.

Denna lyckliga förening af ett djupt idealt och ett sundt praktiskt sinne uppenbarar sig icke blott på alla områden af det dagliga lifvet, utan äfven i Sveriges vetenskap och konst. Just dessa trycka på samhällslifvet, denna karakteriska prägel af harmoni, hvilken vi i våra betraktelser öfver svenskt lif och lefverne alltid skola återfinna såsom det originelt svenska.»

Och för öfrigt, hvad gagnar talet om nationalitet! Hvilken utländing som helst kan ju bli Svensk, om han bor på ett hotell och drar omkring och handlar i landetunder tre år!

Schweizare kan man till och med bli på två år!

Innehåll.
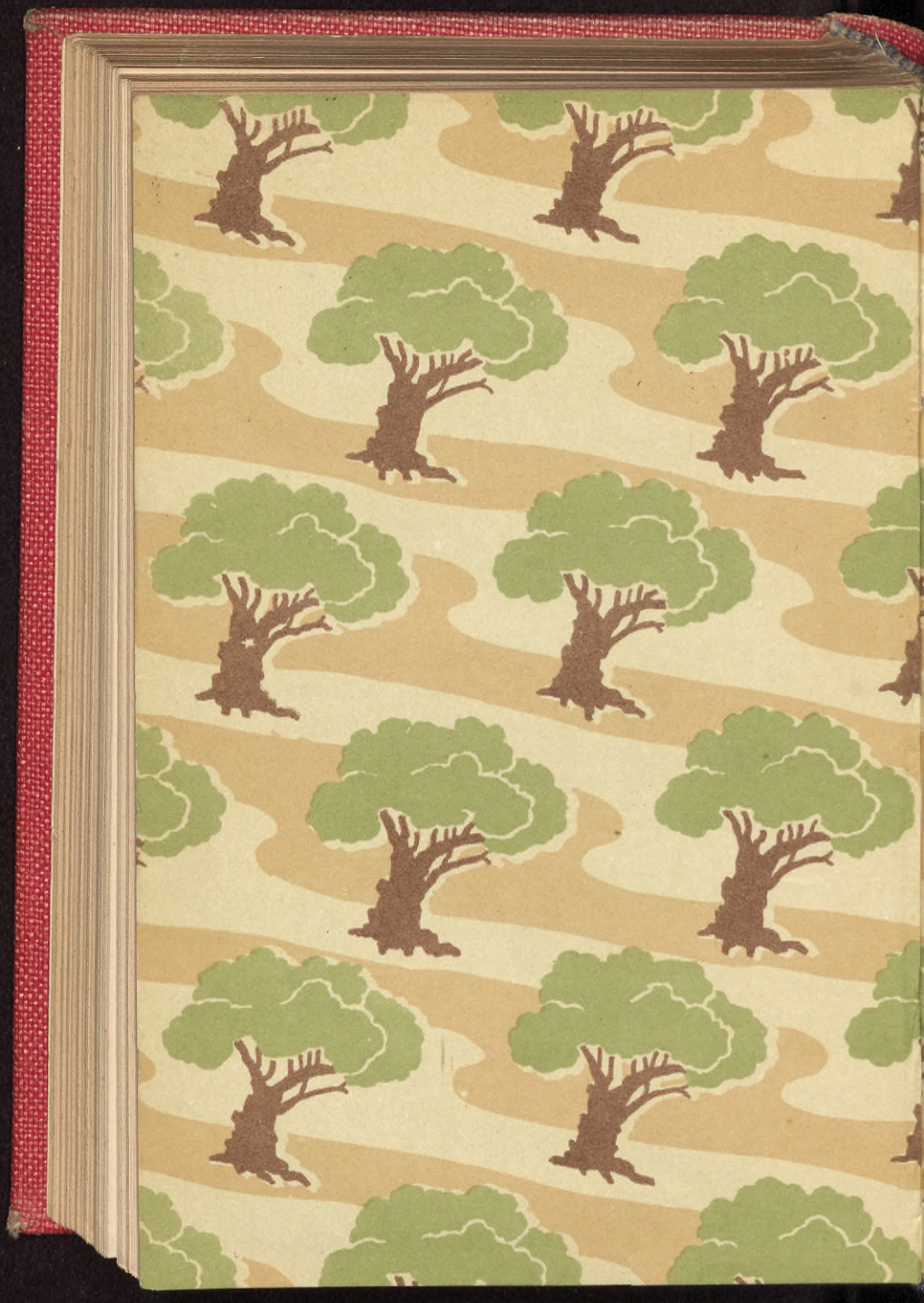
Lifsglädjen . . . . . 3.
Kulturarbetets öfverskattning . . . . . 29.
Nationalitet och Svenskhet . . . . . 49.